

“ 1) 30.03.2023 tarihli ve 7446 sayılı Çevre Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 2’nci maddesinin Anayasa’ya aykırılığı

7446 sayılı Kanun’un 2’nci maddesiyle 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun “İdari nitelikteki cezalar” kenar başlıklı 20’nci maddesinde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda;

a) anılan 20’nci maddenin birinci fıkrasının (1) bendinin (4) numaralı alt bendinde yer alan “10 Türk lirası” ibaresi “11,59 Türk lirası” şeklinde değiştirilmiştir,

b) anılan 20’nci maddenin birinci fıkrasının (1) bendinin birinci paragrafında yer alan “idarî para cezası verilir.” ibaresinden sonra gelmek üzere “Ancak yüzbin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları için yüzbin groston esas alınarak idarî para cezası verilir.” şeklindeki cümle eklenmiştir:

“İdarî nitelikteki cezalar şunlardır:

1) Bu Kanunda öngörülen yasaklara ve sınırlamalara aykırı olarak ülkenin egemenlik alanlarındaki denizlerde ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarında ve bunlarla bağlantılı sularda, tabii veya sunî göller ve baraj gölleri ile akarsularda;

1) Petrol ve petrol türevleri (ham petrol, akaryakıt, sintine, slaç, slop, rafine ürün, yağlı atık vb.) tahliyesi veya deşarjı yapan tankerlerden, bin (dahil) grostona kadar olanlar için groston başına 400 Türk lirası (2.009,85 TL), bin ilâ beş bin (dahil) groston arasında olanlara, bu miktar ve ilave her groston başına 100 Türk lirası (502,48 TL), beşbin grostondan fazla olanlara ise, yukarıdaki miktarlar ve ilave her groston başına 10 Türk lirası (50,23 TL),

2) Kirli balast tahliyesi yapan tankerlerden bin (dahil) gros tona kadar olanlar için gros ton başına 30 Türk Lirası (366,18 TL), bin ilâ beşbin (dahil) gros ton arasında olanlara bu miktar ve ilave her gros ton başına 6 Türk Lirası (73,05 TL), beş bin gros tondan fazla olanlara ise, yukarıdaki miktarlar ve ilave her gros ton başına 100 Kuruş (11,59 TL),

3) Petrol türevleri (sintine, slaç, slop, akaryakıt, yağlı atık vb.) veya kirli balast tahliyesi yapan gemi ve diğer deniz vasıtalarından bin grostona kadar olanlar için groston başına 200 Türk lirası (1.004,92 TL), bin ilâ beş bin (dahil) groston arasında olanlara bu miktar ve ilave her groston başına 40 Türk lirası (200,99 TL), beşbin grostondan fazla olanlara ise, yukarıdaki miktarlar ve ilave her groston başına 10 Türk lirası (50,23 TL),

4) On sekiz (dâhil) grostona kadar olan tanker, gemi ve diğer deniz araçlarından kaynaklı evsel atıksuların, deterjanlı su, köpük, egzoz gazı yıkama sistemi suları vb. yıkama sularının veya katı atıkların denize boşaltılması durumunda 5.000 Türk lirası (11.146), on sekiz ilâ elli (dâhil) groston arasında olanlara 10.000 Türk lirası (22.293), elli ilâ yüz (dâhil) groston arasında olanlara 20.000 Türk lirası (44.586), yüz ilâ yüz elli (dâhil) groston arasında olanlara 30.000 Türk lirası (66.879) idari para cezası uygulanır. Yüz elli groston ilâ bin (dahil) grostona kadar olanlar için groston başına 100 Türk lirası (502,48 TL), bin ilâ beş bin (dahil) groston arasında olanlara bu miktar ve ilave her groston başına 20 Türk lirası (100,50 TL), beş bin grostondan fazla olanlara ise yukarıdaki miktarlar ve ilave her groston başına 10 Türk lirası 11,59 Türk lirası (10 TL) (11,59 TL),

idarî para cezası verilir. Ancak yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları için yüz bin groston esas alınarak idarî para cezası verilir.”

-İptali talep edilen maddeyle anılan 20’nci maddenin birinci fıkrasının (1) bendinin (4) numaralı alt bendinde yer alan fiili (Bu Kanunda öngörülen yasaklara ve sınırlamalara aykırı olarak ülkenin egemenlik alanlarındaki denizlerde ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarında ve bunlarla bağlantılı sularda, tabii veya sunî göller ve baraj gölleri ile akarsularda tanker, gemi ve diğer deniz araçlarından kaynaklı evsel atıksuların, deterjanlı su, köpük, egzoz gazı yıkama sistemi suları vb. yıkama sularının veya katı atıkların denize boşaltılması) işleyen beş bin grostondan fazla olanlara (tanker, gemi ve diğer deniz araçları) ilave her groston başına uygulanacak idari para cezası, 10 Türk lirasından 11,59 Türk lirasına çıkarılmaktadır. Kanun düzeyinde söz konusu idari para cezası arttırılıyor izlenimi olsa da; uygulamada durum, bu şekilde değildir. Başka bir anlatımla 29.12.2022 tarihli ve 32058 sayılı Resmi Gazete’de Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından 2023/1 sayılı “2872 sayılı Çevre Kanunu Uyarınca Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ” yayımlanmıştır. Bu kapsamda anılan 10 Türk lirası tutarındaki idari para cezası, yeniden değerlendirme oranı (2022 yılı için % 122,93) doğrultusunda, 01.01.2023 tarihinden itibaren 50,23 Türk lirası olarak uygulanmaktadır. O halde somut gerçeklikte 2023 yılı için uygulanacak idari para cezası (50,23 Türk lirası), kanun koyucu tarafından azaltılmaktadır (11,59 Türk lirası).

-Öte yandan iptali talep edilen maddeyle 20’nci maddenin birinci fıkrasının (1) bendinde yer alan fiilleri (Bu Kanunda öngörülen yasaklara ve sınırlamalara aykırı olarak ülkenin egemenlik alanlarındaki denizlerde ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarında ve bunlarla bağlantılı sularda, tabii veya sunî göller ve baraj gölleri ile akarsularda 1- petrol ve petrol türevleri (ham petrol, akaryakıt, sintine, slaç, slop, rafine ürün, yağlı atık vb.) tahliyesi veya deşarjı yapma; 2- kirli balast tahliyesi yapma; 3- Petrol türevleri (sintine, slaç, slop, akaryakıt, yağlı atık vb.) veya kirli balast tahliyesi yapma; 4- tanker, gemi ve diğer deniz araçlarından kaynaklı evsel atıksuların, deterjanlı su, köpük, egzoz gazı yıkama sistemi suları vb. yıkama sularının veya katı atıkların denize boşaltılması) işleyen yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçlarına uygulanacak idari para cezaları bakımından sınırlandırıcı bir cümle eklenmiştir. Buna göre yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları için yüz bin groston esas alınarak idari para cezası verilecektir. Söz konusu ek cümle de uygulamada yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçlarına uygulanacak idari para cezalarını, yüz bin grostona sabitlemek suretiyle azaltılmaktadır.

Aşağıda ayrıntılı olarak gösterildiği üzere; beş bin grostondan büyük kapasitedeki gemiler için ek olarak her groston başına uygulanan cezanın hafifletilmesi denizlerin atık kirliliğine karşı korunmasını zayıflatacağı gibi, idari para cezalarının hesaplanılmasında yüz bin grostondan büyük gemilerin yüz bin groston olarak kabul edilmesi kuralı da, bir caydırıcılık esası olarak cezanın verilen zarara koşut olarak kademeli şekilde yükselmesi kuralına ve ölçülülük ilkesine uyarlığı ortadan kaldırmaktadır.

İptali talep edilen maddeye konu muhataplarına verilecek idari para cezalarının azaltılması sonucunu doğuran anılan değişiklik ve ek cümle, aynı gerekçelerle Anayasa’ya aykırıdır.

a) Ölçülülük ilkesi: suç ve cezaların orantılılığı ilkesi bakımından:

“Deniz ticaretinin kapital unsurunu gemiler teşkil etmektedir. Türk Ticaret Kanunu’nun deniz ticaretine dair hükümlerinin uygulanması gemi kavramının tayin ve tespitini gerektirir.

Türk Ticaret Kanunu’nun 931. maddesinin 1. fıkrasında gemi

“Tahsis edildiği amaç, suda hareket etmesini gerektiren, yüzme özelliği bulunan ve pek küçük olmayan her araç, kendiliğinden hareket etmesi imkânı bulunmasa da, bu Kanun bakımından “gemi” sayılır.”

şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre bir aracın gemi olarak nitelenebilmesi için,

- (a) Pek küçük olmaması
- (b) Suda hareket etmesini gerektiren bir amaca tahsis edilmiş olması;
- (c) Yüzme özelliği bulunması zorunlu olup,
- (d) Aracın kendiliğinden hareket etme imkânına sahip olup olmadığının önemi yoktur.

...

Gemilerin ölçüm sonucu, tonaj (tonilato) ile gösterilir. Ulusal ve uluslararası düzenlemelerde gemi tonajına bazı hukuki sonuçlar bağlandığından, gemilerin ölçülmesi büyük önem taşımaktadır. Bu konuda ulusal hukukların birleştirilmesi amacıyla yapılan 1969 tarihli “Gemilerin Tonilatolarını Ölçme Uluslararası Sözleşmesi” 18.07.1982 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bugün dünya ticaret filosunun %98’ini oluşturan 132 ülkenin taraf olduğu bu sözleşmenin onaylanması 21.09.1978 tarih ve 2169 sayılı Kanun ile uygun bulunmuştur. Anılan Sözleşme doğrultusunda Türk Hukuku’nda gemilerin ölçülmesine ilişkin usul ve esaslar “Gemi ve Su Araçlarının Tonilatolarını Ölçme Yönetmeliği” ile düzenlenmiştir. Bu Yönetmelik ile milletlerarası denizcilik alanında kullanılan “Moorsom Sistemi” olarak adlandırılan İngiliz ölçme sistemi kabul edilmiş olup, bu sisteme göre geminin gros ve net tonilatosu tespit edilmektedir.

Gros tonilato: Gemi ve su aracının kapalı hacimlerinin, Gemi ve Su Araçlarının Tonilatolarını Ölçme Yönetmeliği veya Gemilerin Tonilatolarını Ölçme Uluslararası Sözleşmesi hükümlerine göre tespit edilmiş değerini;

Net tonilato: Gros tonilatodan Gemi ve Su Araçlarının Tonilatolarını Ölçme Yönetmeliği hükümlerine göre indirilmiş hacimlerden sonra elde edilen hacim değerini veya Gemilerin Tonilatolarını Ölçme Uluslararası Sözleşmesi gereği tespit edilen hacim değerini ifade eder.

...”

Açıklandığı üzere; deniz hukukunda, deniz araçları tonilato esas alınarak tasnif edilmiş ve bu tasnife, birtakım hukuki sonuçlar bağlanmıştır. Söz konusu hukuki sonuçlar arasında idari yaptırım niteliğini haiz para cezaları da bulunmaktadır. Nitekim iptali talep edilen maddenin değişiklik yaptığı 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 20’nci maddesinde öngörülen idari nitelikteki cezalar da ekseriyetle groston esas alınarak belirlenmiştir. Groston artışı ile denizlerin kirliliği

arasında pozitif korelasyon bulunduğundan; anılan 20'nci maddenin temel mantığında; daha fazla grostona sahip deniz araçlarının daha ağır nitelikteki idari para cezalarına muhatap kılınması bulunmaktadır. Ancak anılan 20'nci maddenin temel mantığının aksine; iptali talep edilen madde, “beş bin grostondan fazla olanlar” ile “yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları”na daha az ceza verilmesine neden olmaktadır.

Başka bir anlatımla söz konusu (1) bendinde, suç kapsamına alınan fiiller ile bu suçla bağlanan cezai yaptırımlar (idari para cezaları) düzenlenmiştir. Kabahat niteliğindeki bu fiiller (idari suçlar) ve idari ceza niteliğindeki bu yaptırımlar, geniş anlamda suç ve ceza sınıfının içinde yer almaktadır. O halde suç ve ceza normuna ilişkin anayasal hükümler, bu tür fiiller ve idari (para) cezalar için de geçerlidir.

Öte yandan Anayasa Mahkemesi'ne göre; ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirlerine ilişkin kurallar, ceza hukukunun temel ilkeleri ile Anayasa'nın konuya ilişkin kurallarına aykırı olmamak kaydıyla, ülkenin sosyal, kültürel yapısı, ahlaki değerleri ve ekonomik hayatın gereksinimleri göz önüne alınarak saptanacak ceza politikasına göre belirlenir. Kanun koyucu, cezalandırma yetkisini kullanırken toplumda hangi eylemlerin suç sayılacağı, bunun hangi tür ve ölçüdeki ceza yaptırımı ile karşılanacağı, nelerin ağırlaştırıcı veya hafifletici sebep olarak kabul edilebileceği konularında takdir yetkisine sahip olmakla birlikte, bu yetkisini kullanırken suç ve ceza arasındaki adil dengenin korunmasını da dikkate almak zorundadır. Suç ve ceza arasında adalete uygun bir oranın bulunup bulunmadığının saptanmasında o suçun toplumda yarattığı etkinin, suçtan zarar görenin kişiliğinin ve ona verilen zararın azlığı veya çokluğunun da dikkate alınması gerekir (Anayasa Mahkemesi'nin 12.11.2015 tarihli ve 2015/26 E.: 2015/ 100 K. sayılı Kararı, § 6).

Burada;

-anılan 20'nci maddenin birinci fıkrasının (1) bendinin (4) numaralı alt bendinin iptali talep edilen maddeye konu bölümü yönünden;

*suç teşkil eden fiil: “Bu Kanunda öngörülen yasaklara ve sınırlamalara aykırı olarak ülkenin egemenlik alanlarındaki denizlerde ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarında ve bunlarla bağlantılı sularda, tabiî veya sunî göller ve baraj gölleri ile akarsularda tanker, gemi ve diğer deniz araçlarından kaynaklı evsel atıksuların, deterjanlı su, köpük, egzoz gazı yıkama sistemi suları vb. yıkama sularının veya katı atıkların denize boşaltılması”dır.

*ceza: “beş bin grostondan fazla olanlar için yukarıdaki miktarlar ve ilave her groston başına (10 Türk lirası /50,23 Türk lirası yerine) 11,59 Türk lirası” idari para cezasıdır.

- anılan 20'nci maddenin birinci fıkrasının (1) bendinin birinci paragrafının iptali talep edilen maddeye konu bölümü yönünden;

*suç teşkil eden fiil: “Bu Kanunda öngörülen yasaklara ve sınırlamalara aykırı olarak ülkenin egemenlik alanlarındaki denizlerde ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarında ve bunlarla bağlantılı sularda, tabiî veya sunî göller ve baraj gölleri ile akarsularda 1- petrol ve petrol türevleri (ham petrol, akaryakıt, sintine, slaç, slop, rafine ürün, yağlı atık vb.) tahliyesi veya deşarjı yapma; 2- kirli balast tahliyesi yapma; 3- Petrol türevleri (sintine, slaç, slop, akaryakıt, yağlı atık vb.) veya kirli balast tahliyesi yapma; 4- tanker, gemi ve diğer deniz

araçlarından kaynaklı evsel atıksuların, deterjanlı su, köpük, egzoz gazı yıkama sistemi suları vb. yıkama sularının veya katı atıkların denize boşaltılması’’dır.

*ceza: yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları için (groston arttırılarak hesaplanması yerine) yüz bin groston esas alınarak hesaplanacaktır.

Ancak anılan hükümlerle suç ve ceza arasında adil denge gözetilmemiştir. Zira ağır suçlara göreceli olarak hafif cezalar bağlanmıştır. Başka bir anlatımla hem anılan birinci fıkranın (1) bendinin (4) numaralı alt bendinde yer alan fiil bakımından beş bin grostondan fazla olanlar için ilave her groston başına idari para cezası (uygulamada) 50,23 Türk lirası (Kanun’da 10 Türk lirası), 11,59 Türk lirasına düşürülmektedir (Kaldı ki söz konusu alt bentte yer alan diğer idari para cezaları, anılan Tebliğ kapsamında ve yeniden değerlendirilerek arttırılarak uygulanmakta olduğundan; Kanun’da öngörülen bu değişiklik, uygulamada idarenin düzenleyici işlemleriyle artan diğer idari para cezaları karşısında oldukça düşük kalmaktadır.) hem de anılan 20’nci maddenin birinci fıkrasının (1) bendinin birinci paragrafında yer alan fiiller bakımından yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları için yüz bin groston esas alınarak idari para cezası verileceği hüküm altına alınmakla; belirli haddten sonraki tonilatolar yönünden idari para cezası sabitlenmektedir ve bunun doğal neticesi de, daha fazla grostona sahip olan gemilerin daha az idari para cezasıyla tecziyesidir (söz gelimi iki yüz bin grostona sahip olan da beş yüz bin grostona sahip olan da aynı haddten -yüz bin grostondan-muamele görecektir). Halbuki Anayasa’nın 2’nci maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesinin bir unsuru olan ölçülülük ilkesine dayanan, “suç ve ceza arasında orantılılık” ilkesi; cezada adalet, kefaret anlayışının ve zarar ilkesinin bir sonucudur. Öte yandan bu ilke, Türk Ceza Kanunu’nun 3’üncü maddesinin birinci fıkrasında, “Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenir.” şeklinde hüküm altına alınmıştır.

Bunun yanında, doğuşunda “makul olma” kavram ve anlayışının belirleyici olduğu hukuk devletinde ölçülülük, hem devlet organlarının sahip olduğu yetkiler, hem her alanda konulan hukuk kuralları bakımından geçerli olmalıdır. Bu bakımdan, hukuk devleti ilkesinin gereği olan ölçülülük ilkesi de, gereklilik (aracın, amacı gerçekleştirmek için gerekli olması), elverişlilik (aracın, amacı gerçekleştirmeye elverişli olması), orantılılık (amaç ile araç arasında denge olması) olmak üzere üç teknik öğeyi içermektedir. Anayasa’nın, temel hak ve özgürlüklere getirilecek sınırlamaların ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağını öngören 13’üncü maddesi, Anayasa koyucunun temel haklar rejiminde bu ilkeye atfettiği önemi göstermektedir. Ölçülülük ilkesinin orantılılık unsuru gereğince ceza ve suç arasında oran gözetilmelidir. Nitekim Anayasa Mahkemesi’nin 05.05.2016 tarihli ve 2016/16 E.: 2016/ 37 K. sayılı Kararında da belirttiği üzere;

“... kanun koyucu, düzenlemeler yaparken hukuk devleti ilkesinin bir gereği olan ölçülülük ilkesiyle bağlıdır. Bu ilke ise “gereklilik”, “elverişlilik” ve “orantılılık” olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. “Gereklilik”, müdahalenin ve başvuru önleminin ulaşılmak istenen amaç bakımından gerekli olmasını; “elverişlilik”, başvuru önleminin ulaşılmak istenen amaç için elverişli olmasını; “orantılılık” ise başvuru önlem ve ulaşılmak istenen amaç arasında olması gereken ölçüyü ifade etmektedir. Bir kurala uyulmaması nedeniyle kanun koyucu tarafından öngörülen yaptırım ile ulaşılmak istenen amaç arasında da “ölçülülük ilkesi” gereğince makul bir dengenin bulunması zorunludur. Ceza, toplumda korunmaya değer görülen hukuki değerlerin ihlali durumunda Devletin gösterdiği tepki olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla ceza hukukunun amacı, toplumsal yaşam bakımından önem arz eden hukuksal değerleri korumaktır. Fakat Devlet, bu hukuksal değerleri korumak üzere sahip olduğu

cezalandırma yetkisini istediği biçim ve kapsamda kullanamaz. Bu yetkisini kullanırken suç ve ceza arasındaki adil dengenin korunmasını da dikkate almak zorundadır. Faile, işlediği suçun ağırlığı ile orantılı ceza ve güvenlik tedbiri uygulanması, orantılılık ilkesi ile örtüşmektedir. Bu ilke, cezaya ve güvenlik tedbirine hükmedilmesinde önemli bir sınırlayıcı unsurdur. Bu bakımdan orantılılık ilkesi, hem kanun koyucuyu hem de hâkimi bağlar.’’

Ancak ‘‘beş bin grostondan fazla olanlar’’ ile ‘‘yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları’’na verilecek idari para cezalarının azlığı, bu deniz araçlarının ulusal ve uluslararası standartlar doğrultusunda denizlerin kirlenmesini önlemeye yönelik yükümlülüklerini yerine getirmemesine neden olur; bahsi geçen fiilleri (söz gelimi balast sularının, sintine sularının, katı atıkların bırakılması) işlemeye yönelik caydırıcılık ortadan kalkar. Gerçekten de; ihtilafı madde ile öngörülen idari cezanın parasal karşılığı, ‘‘beş bin grostondan fazla olanlar’’ ile ‘‘yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları’’nın söz konusu hukuka aykırılıktan kaçınmaları bakımından yeterli motivasyon oluşturabilecek bir seviyede değildir. Halbuki elverişli bir ceza, hukuk düzeninin yasakladığı söz konusu fiillerin ifa edilmemesine; orantılı bir ceza ise, failin fiilin ağırlığına uygun bir ceza ile cezalandırılmasını sağlamalıdır. Ancak cezanın hafifliği, ‘‘beş bin grostondan fazla olanlar’’ ile ‘‘yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları’’nı suç teşkil eden bu fiilleri ifa etmekten alıkoyacak ağırlıkta, caydırıcı nitelikte değildir.

Nitekim bu alandaki cezaların önleyici niteliğe sahip olmadığı, Sayıştay Raporlarında da vurgulanmıştır:

‘‘27. Mevcut ceza sistemi bugünkü yapısıyla kirlilikle mücadele konusunda birçok eksiklik içermektedir. Kirlilikle mücadelede asıl olan kirliliğin oluşmasını engelleyici düzenlemelerin getirilmesidir. Ceza sistemi, önleyici olma yaklaşımı yerine kirlilik olduktan sonra cezalandırma yaklaşımıyla oluşturulmuştur. Cezalar, gemilerin grostonuna göre verildiğinden kirliliğin çeşidi, boyutu, kirletenin kastı veya iyi niyeti gibi unsurlar göz önünde bulundurulmamaktadır. Gemilere verilen cezalar adil ve önleyici nitelikte değildir.’’

Yine Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından gerçekleştirilecek olan ve 22 eylemden oluşan Marmara Denizi Koruma Eylem Planı’nda ‘‘Her türlü cezai işlemi tavizsiz bir şekilde uygulayacağız.’’ denilmekle; cezaların tatbikinde problemler olduğu zımnen kabul edilmiştir.

Tüm bu nedenlerle anılan madde, Anayasa’nın 2’nci maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesinin bir unsuru olan (ve bu arada temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasının sınırlarını düzenleyen 13’üncü maddesinin lafzında da açıkça yer alan) ölçülülük ilkesinde temelini bulan suçların ve cezaların orantılılığı ilkesine aykırıdır; anılan maddenin iptali gerekir.

b) Kamu yararı ilkesi bakımından: Anayasa’nın 2’nci maddesindeki hukuk devleti ilkesi gereğince, yasama işlemlerinin kişisel yararları değil kamu yararını gerçekleştirmek amacıyla yapılması zorunludur (Anayasa Mahkemesi’nin 17. 06. 2015 karar tarihli ve 2014/179 E.; 2015/54 K. sayılı Kararı). Ancak iptali talep edilen madde, kamu yararını haiz değildir.

Nitekim Anayasa Mahkemesi’nin belirttiği üzere:

‘‘Hukuk devletinde, ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirlerine ilişkin kurallar, ceza hukukunun ana ilkeleri ile Anayasa’nın konuya ilişkin kuralları başta olmak üzere, suçların

niteliği, işleme biçimi, içerik ve yoğunluğu, kamu düzenini ihlal derecesi, cezaların caydırıcılığı, ülkenin sosyal, kültürel yapısı, etik değerleri ve ekonomik hayatın ihtiyaçları göz önüne alınarak saptanacak ceza siyasetine göre belirlenir. Kanun koyucu, cezalandırma yetkisini kullanırken toplumda hangi eylemlerin suç sayılacağı, bunun hangi tür ve ölçüdeki ceza yaptırımını ile karşılanacağı, nelerin ağırlaştırıcı veya hafifletici sebep olarak kabul edileceği ve ceza sistemini tamamlayan müesseselerin nelerden ibaret olacağı hususlarında takdir yetkisine sahiptir.”

(Anayasa Mahkemesi’nin 10.09.2015 tarihli ve 2014/148 E.; 2015/180 sayılı Kararı, § 7). 2872 sayılı Kanun’un 20’nci maddesinin kanunlaştırılmasının temel amacı, çevre kirliliğinin önlenmesidir. Anılan maddede yapılan pek çok değişiklikte de bu amaç vurgulanmıştır. Söz gelimi 10.06.2022 tarihli ve 7410 sayılı Çevre Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 5’inci maddesiyle anılan 20’nci maddede “Marmara Denizinde meydana gelen müsilaj kirliliği sebebiyle bölgesel bazda meydana gelebilecek kirliliğe sebebiyet veren faaliyetlerin engellenmesi amacıyla” birtakım değişiklikler yapılmış ve ceza miktarlarında artış yoluna gidilmiştir. Ancak kanun koyucu, bu kez çevrenin korunmasına yönelik perspektifini değiştirerek ceza miktarlarında azalma yoluna gitmiştir:

“Çevre Kanunu uyarınca gemilerden kaynaklanan deniz kirliliğine uygulanan idari yaptırımlarda geminin büyüklüğü esas alınmaktadır. Çevre Kanunu’nun 20 nci maddesi uyarınca gemilere verilen idari para cezaları, groston başına belirlenen aralıklara göre uygulanmakta olup bu aralıklar; 0 ila 1000 groston, 1000 ila 5000 groston ve 5000 grostondan büyük gemiler şeklindedir. Gelişen teknoloji ile gemi tonajlarının büyüdüğü göz önünde bulundurulduğunda mevcut hesaplama yöntemi büyük tonajlı gemiler bakımından tatbik edilecek idari para cezası miktarını orantısız olarak arttırmaktadır. Bu çerçevede; Çevre Kanunu’nun 20 nci maddesinin (1) bendinde yer alan ve gemiler için uygulanan cezalarda 100.000 grostondan büyük gemiler için ceza miktarının 100.000 groston esas alınarak hesaplanması ve 5.000 grostondan büyük gemilerin evsel vb atıksular ile katı atıklarından kaynaklanan kirliliklerde uygulanacak cezalarda kirliliğin niteliği ve aynı bentte yer alan kirli balast suları için uygulanan cezaların esas alınmasına yönelik düzenleme yapılması amaçlanmaktadır.”

Kanun koyucunun caydırıcı nitelikteki cezaların deniz kirliliğinin önlenmesini sağlayan mekanizmalardan biri olduğunun bilincine varmasına rağmen; iptali talep edilen maddeyle deniz kirliliğine yol açma potansiyeline yüksek oranda sahip olan söz konusu idari para cezalarının muhatapları lehine bir yaklaşımda bulunmasının nedeni anlaşılamamaktadır. Bir an için iptali talep edilen maddeyle değiştirilen mevcut düzenlemeye istinaden muhatapların fahiş miktarda idari para cezalarına maruz bırakıldığı ileri sürülse dahi; bu maruzatı aşmanın yolu, cezaların toptan ve çok önemli düzeyde azaltılması yerine artan oranlı bir ceza sistematığının kabul edilmesidir.

Zira iptali talep edilen maddede olduğu gibi idari para cezalarının çok önemli ölçüde azaltılması, “beş bin grostondan fazla olanlar” ile “yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları”nın denizlerin kirlenmesine yönelik söz konusu yükümlülükleri yerine getirmemesine ve dolayısıyla anılan 20’nci maddenin özünde yer alan “ratio legis”in gerçekleşmemesine neden olur. Diğer bir deyişle fiil ile yaptırım arasında adil bir dengenin kurulmaması, söz konusu idari para cezalarının azaltılması sebebiyle; suç ve suçluyla mücadele etkin bir şekilde yürütülemeyecektir. Tüm bu nedenlerle anılan madde, Anayasa’nın 2’nci maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesinde temelini bulan her hukuk normunun kamu yararı

ihtiva etmesi gerekliliğine açık ve tartışmaya mahal olmaz şekilde aykırıdır; anılan maddenin iptali gerekir.

c) Eşitlik ilkesi bakımından: Anılan maddeyi, eşitlik ilkesi bağlamında da değerlendirmek gerekmektedir.

Anayasa'nın "Genel Esaslar" başlıklı birinci kısmında yer alan 10'uncu maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesi, anayasal bir norm şeklinde düzenlenmiş olup mutlak ve nispi olmak üzere iki anlam taşır. Anayasa'nın 10'uncu maddesinin ilk fıkrası mutlak eşitliği başka bir deyişle kanunların herkese eşit şekilde uygulanmasını düzenler. Nispi eşitlik ise, aynı durumda bulunanların aynı işleme ve farklı durumlarda bulunanların, farklı işlemlere tâbi tutulabilmesini ifade eder. Anayasa Mahkemesi, mutlak eşitlik anlayışının yanında nispi eşitlik anlayışını da benimseyerek, "Eşitlik ilkesi, herkesin her yönden aynı hükümlere bağlı olması gerektiği anlamına gelmez. Bu ilke ile güdülen amaç, benzer koşullar içinde olan, özdeş nitelikte bulunan durumların yasalarca aynı işleme uyruk tutulmasını sağlamaktır." şeklinde hüküm kurmuştur (Anayasa Mahkemesi'nin 13.04.1976 tarih ve 1976/3 E.; 1976/3 K. sayılı Kararı). Eşitlik ilkesinin ihlal edilip edilmediği hususunun tespiti ise, somut olayda "haklı neden" in var olup olmadığına göre yapılır.

Diğer taraftan, Anayasa'nın 10'uncu maddesinde öngörülen "kanun önünde eşitlik" ilkesinin ceza yargılaması alanında uygulanması, aynı suçu işleyenlerin kimi özellikleri göz ardı edilip her yönden aynı kurallara bağlı tutularak yargılanmaları anlamına gelmez. Eşitlik ilkesi, birbiriyle aynı durumda olanlara ayrı kuralların uygulanmasını, ayrıcalıklı kişi ve toplulukların yaratılmasını engellemektedir. Aynı durumda olanlar için farklı düzenleme eşitliğe aykırılık oluşturur. Anayasa'nın amaçladığı eşitlik, mutlak ve eylemli eşitlik değil, hukuksal eşitlik. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'nın öngördüğü eşitlik ilkesi ihlal edilmiş olmaz. Mağdurun veya failin durumlarındaki farklılıklar bunlara değişik kurallar uygulanmasını gerektirebilir (Anayasa Mahkemesi'nin 14.01.2015 tarih ve 2014/131 E.; 2015/11 K. sayılı Kararı).

Ne var ki kanun koyucu, bir yandan anılan (1) bendinin (4) numaralı alt bendinin "beş bin grostondan fazla olanlar" için uygulanan bölümü bakımından yeniden değerlendirme sonucu 10 Türk lirasından 50,23 lirası tutarı olan idari para cezasını 11,59'a çekerek; anılan (1) bendi kapsamındaki diğer cezaların yeniden değerlendirme oranında varlığını korumuş ve fakat iptal talep edilen maddeyle anılan (1) bendinin (4) numaralı alt bendinin "beş bin grostondan fazla olanlar" için uygulanan bölümü bakımından yeni bir kanuni ceza tayin etmiştir. Diğer bir deyişle aynı durumda olanların (yeniden değerlendirme oranına göre güncellenenlerin) sadece biri bakımından farklı muamelede (yeni bir kanuni ceza öngörülmesi) bulunmaktadır. Diğer yandan yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları için yüz bin groston esas alınarak idari para cezası verileceğini hüküm altına almak suretiyle söz gelimi deniz kirliliğine daha çok yol açan beş yüz bin groston olanın; deniz kirliliğine daha az yol açan yüz bin groston olanla aynı cezaya muhatap kılınmasına sebep olmuştur. Diğer bir deyişle farklı durumda olanlar (yüz bin grostondan daha büyük olanlar) bakımından aynı muamelede (yüz bin grostondan daha büyük olanların hepsinin yüz bin groston olarak kabul edilmesi) bulunmaktadır.

Nihayetinde uygulanacak cezalar (ve ölçülülük ilkesinin uygulanıp uygulanmaması) bakımından haklı neden olmaksızın ayırım yapılmaktadır. Diğer bir deyişle kanun koyucu, daha üstün nitelikli kamu yararını (denizlerin kirlenmesinin önlenmesi özelinde çevrenin korunmasına yönelik getirilen yükümlülüklerle aykırı davranıldığı takdirde verilecek cezaların

caydırıcı olmasını) gözeterek; ceza sistemiği öngörmüş ve fakat iptali talep edilen maddeyle kamu yararı, haklı neden olmaksızın bu sistemiğin dışına çıkmıştır. Kanun koyucu tarafından, bir an için bu sistemiğin dışına çıkılacak idiyse; denizleri kirletme potansiyeli daha yüksek olan iptali talep edilen maddeye konu muhatapların bu türden fiilleri işlemlerini caydırıcı niteliğe sahip (artan oranlı ceza tarifesi gibi) yeni bir sistemiğin kurgulanması gerekirdi. Bu nedenlerle anılan madde, Anayasa'nın 10'uncu maddesine aykırıdır.

ç) Sağlıklı, dengeli ve yaşanılabilir, güvenli ve planlı bir çevrede yaşama hakkı, tabiat varlıklarının ve ormanların korunması ile kıyıları, toprak mülkiyeti ve tarım arazileri ile çayır ve meralar, tabii servetler ve kaynakların korunması ile temel hak ve hürriyetlerin niteliği bakımından:

Çevre, su gibi çeşitli unsurlardan meydana gelir.

“Çevre, şu öğeleri kapsamına alır: (Lugano Sözleşmesi, md. 2. Avrupa Konseyi çerçevesinde hazırlanan ve çevrenin tanımını veren tek sözleşme için bkz. Çevre İçin Tehlikeli Olan Faaliyetlerden Kaynaklanan Zararlar Nedeniyle Medeni Sorumluluk Sözleşmesi (Lugano, 21 Haziran 1993)).

-Hava, su, toprak, fauna ve flora gibi canlı olmayan (abiotiques) ve canlı (biotiques) doğal kaynaklar ve aynı faktörler arasındaki etkileşim

-Kültürel mirası oluşturan varlıklar

→Peyzaj (manzara) özelliği bulunan görünümeler.”

“Birçok devlette, çevreye karşı belli ihlaller kategorisini cezalandırmak için münhasıran idari çerçevede yaptırımlar öngörülmüştür. Bunların başında özgürlükten yoksunluk sonucunu doğurmayan para cezası gelir.”

Deniz kirliliği de çevreyi tehdit eden en büyük sorunlardan biridir. Dünya kara çevresine de sirayet eden denizlerdeki kirliliğin önlenmesi yahut kirlendiği takdirde zararın giderilmesi, kirletenlerin cezalandırılması; ulusal ve uluslararası güncel politikalara sıklıkla konu olmaktadır. Zira bilhassa petrol yüklü büyük deniz araçları, dikkat çeken ölçülerde tahribatlara neden olmaktadır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de, İspanya sahili açıklarında seyir halinde iken taşıdığı 70.000 ton akaryakıtı Atlantik Okyanusuna sızdıran Prestige adlı geminin bahis olduğu kararında deniz kirliliğinin çevrede yol açtığı büyük çaplı zararlara vurgu yapmıştır:

“Mongouras/İspanya

28 Eylül 2010 (Büyük Daire)

Başvuran, Prestige adlı bir geminin eski kaptanı idi. Prestige, Kasım 2002'de İspanya sahili açıklarında seyir halinde iken taşıdığı 70.000 ton akaryakıtı Atlantik Okyanusuna sızdırmıştır. Petrol sızıntısı, deniz hayvanları ve bitkileri üzerindeki etkisi birkaç ay süren ve Fransa kıyılarına kadar yayılan bir ekolojik felakete yol açmıştır. Açılan ceza soruşturması neticesinde başvuran tutuklanmış olup, 3.000.000 avro kefalet ödemesi koşuluyla serbest bırakılabileceğine karar verilmiştir. Başvuran, 83 gün tutuklu kaldıktan sonra, Prestige'in ait olduğu firmanın sigortacıları tarafından kefaleti ödenerek salıverilmiştir. Başvuran, istenen

kefalet tutarının aşırı yüksek olduğundan ve bu miktarın, kendi kişisel durumu göz önünde bulundurulmadan belirlendiğinden şikâyetçi olmuştur.

Mahkeme, İspanya mahkemelerinin, başvuranın özellikle gemi sahibinin bir çalışanı konumunda olması, güvenliği temin etmeleri gereken insanlar ile olan mesleki ilişkisi, uyruğu, daimi ikamet adresi, İspanya’da bağlarının bulunmaması ve yaşı gibi kişisel durumlarını yeterince dikkate aldıklarını tespit ederek, Sözleşme’nin 5 § 3 maddesinin ihlal edilmediğine hükmetmiştir. Mahkeme, insan haklarının korunması bağlamında gerekli olup sürekli artan yüksek standartların paralel olarak, demokratik toplumların temel değerleri hakkındaki ihlallerin değerlendirilmesi hususunda daha fazla katılık gerektirdiğini gözlemlemiştir. Netice itibarıyla, tedbirin etkili olmasını sağlamak amacıyla, kefalet miktarı belirlenirken mesleki çevrenin göz önünde bulundurulması gerektiğine hükmedilememiştir. Mahkeme, başvuranın davasının istisnai niteliği ve deniz kirliliğinin çevrede yol açtığı büyük çaplı zarar düşünüldüğünde, adli mercilerin sorumluların adaletten kaçmalarının önünü kesmek adına kefalet tutarını hâsıl olan yükümlülüğe uygun olarak artırmalarının şaşırtıcı olmadığı sonucuna varmıştır. Yalnızca başvuranın varlıkları göz önünde bulundurularak belirlenen kefalet miktarının başvuranın duruşmada hazır bulunması için yeterli olacağı konusunda bir kesinlik yoktur.”

O halde 2872 sayılı Kanun’da öngörülen yasaklara ve sınırlamalara aykırı olarak ülkenin egemenlik alanlarındaki denizlerde ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarında ve bunlarla bağlantılı sularda, tabiî veya sunî göller ve baraj gölleri ile akarsularda kirliliğin önlenmesi amacıyla ihdas edilen anılan (1) bendinde konu idari para cezalarını azaltan iptali talep edilen maddenin, “çevre devleti” bağlamında da ele alınması gerekmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 2 ve Anayasa’nın 17’nci maddelerinde temelini bulan yaşam hakkı ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8 ve Anayasa’nın 56’ncı maddelerinde örtülü biçimde ve doğrudan hüküm altına alınan çevre hakkı birlikte ele alındığında ortaya çıkacağı üzere; herkesin sağlıklı, dengeli ve yaşanılabilir, güvenli ve planlı bir çevrede yaşama hakkı vardır. Buna ek olarak; Anayasa’nın 3’üncü maddesiyle “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.” şeklindeki değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez düzenleme hüküm altına alınmış ve Anayasa’nın 5’inci maddesinde Devletin temel amaç ve görevleri arasında “... kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak ... insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak” sayılmıştır. Anılan maddeler gereğince Devlet; sağlıklı, dengeli ve yaşanılabilir, planlı bir çevrede yaşama hakkının standardının sağlanması için gerekli tedbirleri almalıdır. Anayasa Mahkemesi de münferit kararlarında bu hususu vurgulamıştır:

“Anayasa’nın 56. maddesinin birinci fıkrasında, “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.” hükmüne yer verilmek suretiyle, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı güvenceye bağlanmıştır. Anılan maddenin ikinci fıkrasında, çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını korumanın ve çevre kirlenmesini önlemenin devletin ve vatandaşların ödevi olduğu belirtilmiştir. Madde gerekçesinde de vurgulandığı üzere, devlete, vatandaşın korunmuş çevre şartlarında, beden ve ruh sağlığı içinde yaşamını sürdürmesini sağlamanın yanında, hem kirlenmenin önlenmesi hem de doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesi için gereken tedbirleri alma ödevi yüklenmiştir. 2872 sayılı Kanun’un, Anayasa’nın 56. maddesiyle devlete yüklenen, çevre kirlenmenin önlenmesi, doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesi için gereken tedbirleri alma ödevinin ifası amacıyla çıkarıldığı anlaşılmaktadır”

(Anayasa Mahkemesi'nin 03.07.2014 tarihli ve 2013/89 E.; 2014/116 K. sayılı Kararı).

“2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 2. maddesinde, sürdürülebilir çevre “Gelecek kuşakların ihtiyaç duyacağı kaynakların varlığını ve kalitesini tehlikeye atmadan, hem bugünün hem de gelecek kuşakların çevresini oluşturan tüm çevresel değerlerin her alanda (sosyal, ekonomik, fizikî vb.) ıslahı, korunması ve geliştirilmesi sürecini ifade eder”; sürdürülebilir kalkınma ise, “Bugünkü ve gelecek kuşakların, sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına alan çevresel, ekonomik ve sosyal hedefler arasında denge kurulması esasına dayalı kalkınma ve gelişmeyi ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin içeriği itibarıyla hem bugünün hem de gelecek kuşakların çevresini oluşturan tüm çevresel değerlerin her alanda ıslahı, korunması ve geliştirilmesi ile sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına aldığı açıktır”

(Anayasa Mahkemesi'nin 15.01.2009 tarihli ve 2006/99 E.; 2009/9 K. sayılı Kararı).

Kanun koyucu tarafından saygı gösterilmesi gereken sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı, uluslararası seviyedeki bağlayıcı normlar ve yumuşak hukuk (soft law) belgeleri tarafından da öngörülmektedir. Türkiye'nin de taraf olduğu 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme m.12/1-b, sağlık hakkının bir unsuru olarak ve dolaylı şekilde sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına atıf yapmaktadır. 1972 Stockholm Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı Bildirgesi'nin 2'nci maddesine göre: “İnsan çevresinin korunması ve geliştirilmesi dünyamızın her yerinde insanların refahını ve kalkınmasını etkileyen önemli bir konu, bütün insanların özlemi ve bütün hükûmetlerin görevidir”. 1992'de Rio de Janeiro'da ilan edilen Rio Bildirgesi'nin 1'inci maddesi uyarınca: “İnsanların, tabiatla uyum içinde, sağlıklı ve üretken bir yaşam hakları vardır”.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) ifade ettiği üzere; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) madde 8 uyarınca, Devletlerin, öncelikle, çevreye ve insan sağlığına yönelik zararları etkili şekilde önlemeye yönelik yasal ve idari bir çerçeve oluşturma ödevi vardır (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 27.01.2009 tarihli ve 67021/01 Başvuru No'lu, Tatar/Romanya, Kararı, § 88). Devletlerin, öncelikle, özellikle tehlikeli bir faaliyet söz konusu olduğunda, bu faaliyetten kaynaklanabilecek risk konusunda, ilgili faaliyetin özelliklerine uygun bir düzenleme getirmeleri pozitif yükümlülükleri vardır (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 24.01.2019 tarihli ve 54414/13, 54264/15 Başvuru No'lu Cordella ve diğerleri / İtalya Kararı, § 159). Yine AİHM'ye göre; “Tabiatla ormanların ve daha genel olarak çevrenin korunması, savunulması kamuoyunda ve bunun sonucunda da kamu makamlarında devamlı ve güçlü bir ilgi doğuran bir değer oluşturmaktadır. Ekonomik gereklilikler ve hatta mülkiyet hakkı gibi bazı temel haklara, özellikle de devlet bu konuda yasa yaptığında, çevrenin korunmasına ilişkin düşünceler karşısında, öncelik verilmemelidir” (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 08.07.2008 tarihli ve 1411/03 Başvuru No'lu Turgut ve diğerleri/Türkiye Kararı, § 90). AİHM, çevreye verilen ağır zararların, sağlığı açısından ciddi bir tehlike oluşturmadığında dahi, kişinin esenliğini etkileyebileceğini ve özel ve aile yaşamı hakkına zarar verecek şekilde, konutundan yararlanmasını engelleyebileceğini ifade etmiştir (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 09.12.1994 tarihli ve 16798/90 Başvuru No'lu López Ostra/İspanya Kararı, § 51). Yetkili merciler tarafından çevresel risk ve tehlikelerle ilgili bilgilerin aktarılmaması, 8'inci maddeyi ihlal edebilir (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 19.02.1998 tarihli ve 14967/89 Başvuru No'lu Guerra ve diğerleri/İtalya Kararı; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 27.01.1994 tarihli ve 67021/01 Başvuru No'lu Tatar/Romanya Kararı). AİHM, ihtiyatlılık ilkesinin, devletlere, bilimsel ve teknik kesinlik yokluğunda, çevreye ağır ve geri dönüşü olmayan bir zarar riskini engellemeye yönelik etkili ve ölçülü tedbirleri almakta

gecikmemeyi tavsiye ettiğini belirtmektedir (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 27.01.1994 tarihli ve 67021/01 Başvuru No'lu Tatar/Romanya Kararı, § 109).

Çevresel meselelerin sıklıkla çevresel kirlilik bağlamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önüne taşındığı ve Mahkemece, söz konusu çevresel rahatsızlığın, devletin veya özel kişilerin faaliyetleri sonucunda oluşması arasında bir ayırım gözetilmeksizin, Sözleşme'nin 8'inci maddesi kapsamında güvence altına alınan hukuksal çıkarlarla bağlantı kurulmak suretiyle incelendiği anlaşılmaktadır (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 18.06.2013 tarihli ve 50474/08 Başvuru No'lu Bor/Macaristan Kararı, § 25 ve bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 30.06.2016 tarihli ve 2014/3977 Başvuru No'lu D. Ö. Kararı).

Görüldüğü üzere; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de içtihatlarında Devletin, bireyin sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamasını sağlamak için önlemleri almaya dair kesin bir yükümlülüğü olduğunu vurgular. Söz gelimi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 30.11.2004 tarihli ve 48939/99 Başvuru No'lu Önerıldız/Türkiye kararında çöplükten yayılan metan gazının patlaması sonrasında birçok insanın yaşamını yitirmesiyle sonuçlanan olayda; Devletin pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediği gerekçesiyle yaşam hakkının ihlaline karar vermiştir:

“Tehlikeli endüstriyel faaliyetler

“Önerıldız/Türkiye

30 Kasım 2004 (Büyük Daire)

Başvuranın evi, dört belediye tarafından ortak kullanılan bir çöp dökme alanının yakınındaki bir arazi üzerinde inşa edilmiş olup, ruhsatsızdır. Nisan 1993'te çöp dökme alanında meydana gelen metan gazı patlaması sonucunda yanarak çevreye saçılan atıklar başvuranın evi de dâhil olmak üzere 10'dan fazla evi kül etmiş ve başvuran bu yangında 9 akrabasını kaybetmiştir. Başvuran, yetkililerin dikkatini bu tarz bir patlama ihtimaline çeken bir bilirkişi raporu hazırlanmış olmasına karşın, yetkililerin önleyici tedbir almadıklarından şikâyetçi olmuştur.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, başvuranın dokuz akrabasının kazara ölümünün engellenmesi için uygun girişimlerde bulunmadığı gerekçesiyle, Sözleşme'nin 2. maddesinin esas bakımından ihlal edildiğine hükmetmiştir. Mahkeme ayrıca, kanunda yaşam hakkının korunmasına ilişkin yeterli güvencelerin bulunmadığı gerekçesiyle, Sözleşme'nin 2. maddesinin usul bakımından da ihlal edildiğine hükmetmiştir. Mahkeme özellikle, Hükümetin, söz konusu gecekondü bölgesinin sakinlerini burada yaşamının arz ettiği riskler konusunda bilgilendirmemiş olduğunu gözlemlemiştir. Hükümet bu konuda bilgilendirme yapmış olsaydı dahi insanların hayatını tehlikeden koruyacak gerekli uygulama tedbirlerini alma sorumluluğu devam etmekteydi. Düzenleyici çerçeveye eksikti; zira çöp dökme alanının açılması veya faaliyetleri ile ilgili tutarlı bir denetim sistemi mevcut değildi. Aynı şekilde, imar planlama politikası da yetersizdi ve bunun kuşkusuz söz konusu kazaya yol açan olaylar zincirinde payı vardı. Mevcut davada Mahkeme ayrıca, Sözleşme'ye Ek 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinin (mülkiyetin korunması) ihlal edildiğine, Sözleşme'nin 2. maddesinin esası kapsamındaki şikâyete ilişkin olarak Sözleşme'nin 13. maddesinin (etkili başvuru hakkı) ihlal edildiğine ve Sözleşme'ye Ek 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamındaki şikâyete ilişkin olarak da Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.”

Ayrıca Anayasa, 63'üncü maddesiyle de Devlete tabiat varlıklarını ve değerlerini koruma yükümlülüğü yüklemiştir. Anayasa'nın 168'inci maddesinde tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu düzenlenmiştir. Anayasa'nın 169'uncu maddesinin birinci fıkrasında Devletin ormanların korunması ve sahaların genişletilmesi için gerekli kanunları koyacağı ve tedbirleri alacağı; üçüncü fıkrasında ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Buna ek olarak; Devlete, Anayasa'nın 43'üncü maddesiyle deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilerek işlem yapılması yükümlülüğü; 44'üncü maddesiyle toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek amacıyla tedbir alma yükümlülüğü; 45'inci maddesiyle Devlet, tarım arazileri ile çayır ve mer'aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek yükümlülüğü yüklenmiştir.

Daha genel olarak, Anayasa'nın 56'ncı maddesinde "önlemek", "korumak" ve "geliştirmek" şeklinde Devlet için öngörülen üçlü yükümlülük, Anayasa'nın çevre-doğa ve ülkenin bileşenlerine ilişkin hükümler bütünü için geçerlidir. Bu bağlamda, Anayasamızda kamu yararı ile özdeşleşen kırsal-kentsel ve kültürel çevreye ilişkin hükümlerin sistematik bir biçimde ve bütün olarak değerlendirilmesi, Anayasal kurgunun "Türkiye ekosistemi"ni korumaya elverişli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu itibarla, Türkiye ekosistemi açısından risk yaratma olasılığı yüksek olan sektör ve alanlara ilişkin yasal düzenlemelerin Anayasa'ya uygunluk yönünden değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

İptali istenen maddeye konu 2872 sayılı Kanun'un 20'nci maddesinde idari nitelikte cezalar öngörülürken aranan kamu yararı, bu bağlamda ele alınmalıdır. Zira Kaboğlu-Özalp'in de belirttiği üzere;

"-"KORUMAK": Madde 56 gereğince, "çevre sağlığını korumak," devletin, yurttaşların ve yatırımcıların ödevidir. Devletin koruma yükümlülüğü, çevre sağlığı ile sınırlı olmayıp, uyumlu ve dengeli bir çevre korumasını kapsamına almaktadır. Aslında koruma yükümlülüğü, madde 63'te belirtildiği üzere, "tarihsel, kültürel, doğal mirası" da içermektedir. Madde 43'e göre, "Kıyılar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır". Yine madde 168'e göre, "Tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır". Dahası, "Devlet, ormanların korunması ve sahaların genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır" (md. 169).

Bu koruma ödevi, devletin doğrudan faaliyetlerine ilişkin olduğu gibi, özel sektör açısından da geçerlidir: İlgili devlet organları gerekli düzenlemeleri yapar; ilgili kuruluşların etkinliklerini düzenleme çerçevesinde yerine getirip getirmediğini denetler ve kuralları ihlal edenlere yaptırım uygular. Ne var ki kamu makamları, bu üçlü yükümlülüklerini yerine getirmediği için, Türkiye çevresi, koruma bir yana sürekli yağmalanır hale gelmiş bulunuyor.

Öte yandan "Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder" şeklindeki düzenleme (md.12/2), ödev ve sorumlulukların, sadece toplumsal ilişkiler değil, doğal ortamın korunması bakımından da geçerli olduğu biçiminde yorumlanmalıdır."

İptali istenen maddeyle kamu yararı olmaksızın "beş bin grostondan fazla olanlar" ile "yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları" bakımından sayılı fiillere bağlanan idari para cezalarının azaltılması, Devletin anılan anayasal koruma yükümlülüğünü ve doğal ortamın korunması bakımından ödev ve sorumluluklarını yerine getirememesine

neden olacaktır. Zira Anayasa'nın 3'üncü maddesinde vurgulandığı üzere; ülke, bir bütündür ve bu bütünlüğün içinde, tabiat varlıkları ile ormanların yanı sıra kıyıları, toprak, tarım arazileri ile çayır ve meralar, tabii servetler ve kaynaklar bulunmaktadır. Bir bütün olarak çevrenin kirletilmesinin önlenmesi için "beş bin grostondan fazla olanlar" ile "yüz bin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları" bakımından öngörülen yükümlülüklerin ihlali halinde caydırıcı nitelikte olması gereken idari para cezalarının kamu yararı olmaksızın azaltılması; bunların korunmasına yönelik özel anayasal rejimin (Anayasa'nın 3, 5, 12, 17, 43, 44, 45, 56, 63, 168 ve 169 maddelerinde yer alan hükümlerin) fiilen etkisiz hale getirilmesine neden olacaktır. O kadar ki; iptali istenen madde; Devletin (caydırıcı nitelikte idari para cezaları öngörülmek suretiyle) Anayasa'nın anılan amir hükümleri uyarınca yüklediği koruma yükümlülüğüne uyulduğunu gösterecek asgari güvenceleri tamamen dışarıda bırakmaktadır. Gerçekten de; iptali talep edilen madde, Devletin sağlıklı, dengeli ve yaşanılabilir, planlı bir çevrede yaşama hakkının güvencelenmesi için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü bağlamında öngördüğü idari para cezalarının caydırıcılığını ortadan kaldırmaktadır.

Bunlara ilave olarak; iptali talep edilen madde, çevre hukukuna hakim olan ilkelerden "geriye götürülemezlik" yönünden de sorunludur.

c) Geriye götürülemezlik ilkesinin anayasal anlamı

Bu yorumlar neden önemli? Geriye götürülemezlik ilkesi bakımından, Anayasa'nın çevreye ilişkin ve genel ilkelerinin özgürlükler lehine yorumu vazgeçilmezdir. İki nedenle:

İlki, çevre ve doğa hakları kazanımları yürürlükteki anayasal düzende en ileri eşige taşımak suretiyle, nitelikli bir ülkede nitelikli bir yaşam inşa etmek için.

İkincisi ise, geleceğe yönelik olarak asgari eşığı saptama için: Bugünkü mirasın bilinmesi çok değerli; çünkü, "geriye götürülemezlik ilkesi" (le principe de non-régression), sadece yasal düzenlemeler bakımından değil, anayasa değişiklikleri için de geçerlidir. Buna göre, bugünküne göre geriye düşen bir düzenleme yapılamaz. Çevre hukukunda bu ilke, özellikle gelecek kuşakların yararı bakımından özen taşımaktadır. Bu nedenle 1982 Anayasası'nda özellikle temel hak ve özgürlükler konusunda yapılan iyileştirmeler, çevresel hak güvencelerini de pekiştirmiş olup, bunların 2017 Anayasa değişiklikleri bahane edilerek geriye götürülemeyeceğini vurgulamak gerek.

Geriye götürülemezlik ilkesi, uluslararası çevre hukukunda da tanınmış bir ilkedir. RIO+20, bunun tipik örneğini oluşturur. Burada (özellikle 19 ve 22. paragraflar), devletlerin, bölgesel, ulusal, ulus altı ve yerel ölçekte, yükümlülük altına girdikleri "istediğimiz gelecek" üzerine uygulama gerekleri ile sürdürülebilir gelişme yolunda gerçekleştirdikleri ilerlemeler olarak kabul ettikleri mevzuat, oluşturdukları kuramlar ve uluslararası anlaşmalar öne çıkar.

Böylece, amacı hep çevre niteliğini "iyileştirmek" olan ve haliyle geriye götürücü işlem ve eylemlerden kaçınmayı gerekli kılan çevre hukukunun bir hedefe yönelme özelliği tanınmış oluyor (...). RIO+20 belgesine göre "1992 Konferansı'nda kabul edilen yükümlülüklerden geri dönülmemesi esastır".

Geriye götürülemezlik, 1992'de Rio'da kabul edilen üç anlaşmaya uygulanır: Rio Bildirgesi, Ajanda 21 ve Ormanlar Üzerine Bildirge.

Bütünleşik çevresel bakış (kırsal çevre, kentsel çevre ve kültürel çevre birliğinde), Türkiye ülkesidir. “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür” şeklindeki temel Anayasa normu (md. 3), yeryüzü parçası olarak ülkenin doğal, tarihsel ve kültürel değerlerinin azaltılmasını, zedelenmesini ve yok edilmesini yasaklayan bir hüküm olarak değerlendirilmelidir.

“Bölünmez bütünlük”, Anayasa’nın sonraki maddelerinde devletin yükümlülükleri arasında düzenlenmiştir: “Ülkenin bölünmezliğini” korumak, devletin temel amaç ve görevi (md. 5) olup, bu yükümlülük sadece siyasal anlamda değil, doğal ve ekolojik denge açısından da anlaşılmalıdır.

Sonuç olarak; Anayasa’nın bütünsel okunuşu ve yorumu, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle birlikte değerlendirildiğinde, “tarihsel, kültürel ve doğal miras”a zarar veren tasarruflarda bulunulamayacağı sonucunda kolayca ulaşılabilir. Kentsel ve kırsal çevre hukuku üzerine düzenlemelerin temellerinin var olduğu da tartışmasızdır. Ayrıca, devletin üçlü çifte anayasal yükümlülüğü kayda değer. Devlet için “önlemek/korumak/geliştirmek” şeklindeki üçlü çevresel yükümlülük (md. 56) ve hukuk devleti ve sosyal devlet olarak insan hakları karşısında saygı göstermek/korumak/geliştirmek şeklindeki genel üçlü yükümlülük hatırlanmalıdır. Acaba bu belirtilenler ışığında 1982 Anayasası, çevre devleti bakış açısıyla okunabilir mi? Bu soruyu yanıtlamak için de yurttaşların da şu üçlü hak-ödev ve sorumluluğuna da işaret etmek gerekir: “önlemek/korumak/geliştirmek” ödevi (md. 56) ve “Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder” (md. 12) hükmü. Bu hüküm, çevre hakkı açısından, insanın çevreye karşı ödev ve sorumluluklarının ahlaki ve etik öğeleri de içerdiği şeklinde yorumlanabilir. Bu belirtilenlerin, konuyla ilgili diğer anayasal normlarla birlikte yorumlanması ölçüsünde Türkiye Cumhuriyeti, “çevre devleti” olarak da okunabilir.

Bu ise çevre hakkının “insan haysiyeti” temelinde etkinlik (gerçeklik) testinden geçirilmesi ölçüsünde mümkün olabilir. Bu bağlamda “insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir muamele” yasağı (md. 17) da, ekolojik olarak dengeli çevre koşullarını sağlama yükümlülüğünü yerine getirmede çevre devleti için önemli bir anayasal dayanak olarak kaydedilebilir.

Anayasal yorum ilkeleri, anayasa-altı çevresel düzenlemelerin asgari gereklerini belirlemek açısından da vazgeçilmez bir yere sahiptir.

...”

Bahsi geçen açıklamalar ışığında şu ortaya çıkacaktır ki; kanun koyucu, iptali talep edilen maddeyle değiştirilmeden önceki düzende caydırıcı nitelikte idari para cezalarıyla çevre bakımından daha korunaklı bir duvar örmüştür. Ancak iptali talep edilen maddeyle idari para cezalarını azaltmak suretiyle bu korunaklı duvarda birtakım gedikler açmıştır. Başka bir anlatımla güçlü koruma alanını zayıflatarak kazanımlarından vazgeçmiş ve geriye götürmüştür.

Bu çerçevede son olarak belirtmek gerekir ki çevrenin korunması ve denizcilik faaliyetlerinin artırılması (denizlerden faydalanmanın sürdürülebilmesi) yönüyle ulusal kalkınma, birbirine tezat değil; bilakis birbirini destekleyen olgulardır. Her ikisinin de birey açısından önemi, kıyaslanamayacak ve yadsınamayacak düzeydedir. Birey için en makbulü,

birinin diğerine feda edilmemesidir. Bunu sağlamanın yollarından biri de denizcilik faaliyetleri bakımından öngörülen yükümlülüklerinin ve bu yükümlülüklerin ihlali halinde verilecek cezaların, çevrenin korunmasına yönelik temel ilkelerin dikkate alınarak belirlenmesidir. Ancak iptali talep edilen madde, kamu yararı olmaksızın öngörülen idari para cezalarını azaltmaktadır. Bu nedenlerle iptali talep edilen madde; Devletin insanların sağlıklı, dengeli ve yaşanılabilir, planlı bir çevrede yaşanması ile tabiat ve ormanların, kıyıların, toprağın, tarım arazileri ile çayır ve meraların, tabii servetler ve kaynakların korunmasını sağlamaya yönelik pozitif yükümlülüklerini ve doğal ortamın korunması bakımından ödev ve sorumluluklarını yerine getirmesini zaafa uğratacağından, Anayasa'nın 3, 5, 12, 17, 43, 44, 45, 56, 63, 168 ve 169'uncu maddelerine aykırıdır.

d) Uluslararası anlaşmaların iç hukuka etkisi bakımından: Deniz hukukunda uluslararası anlaşmalar büyük bir önem arz etmektedir, bunların bazıları şunlardır:

“1966 Uluslararası Yükleme Sınırı Sözleşmesine İlişkin 1988 Protokolü (LOAD LINES Protokol 1988); 1996 Tehlikeli ve Zararlı Maddelerin Deniz Yoluyla Taşınmasından Kaynaklanan Zararın Tazmini ve Sorumluluğu Hakkında Uluslararası Sözleşmeye İlişkin 2010 Protokolü (HNS 2010); Deniz Alacaklarına Karşı Mesuliyetin Sınırlandırılmasına Hakkında Uluslararası Sözleşme (LLMC 1976); Deniz Alacaklarına Karşı Mesuliyetin Sınırlandırılmasına Hakkında 1976 Tarihli Milletlerarası Sözleşmeyi Tadil Eden Protokol (LLMC Protokol 1996); Denizde Arama ve Kurtarma Uluslararası Sözleşmesi (SAR 1979); Denizde Can Emniyeti Uluslararası Sözleşmesi (SOLAS 1974); Denizde Çatışmayı Önleme Uluslararası Sözleşmesi (COLREG 1972); Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme ile Kıta Sahanelerinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasa Dışı Önlemlerin Önlenmesine Dair Protokol (SUA 1988); Denizlerin Gemiler Tarafından Kirletilmesinin Önlenmesine Ait Uluslararası Sözleşme (MARPOL); Emniyetli Konteynerler Hakkında Uluslararası Sözleşme (CSC Convention 1972); Gemi Balast Suyu ve Sedimanlarının Kontrolü ve Yönetimi Hakkında Uluslararası Sözleşme (BALLASTWATER 2004); Gemi Yakıtlarından Kaynaklanan Petrol Kirliliği Zararının Hukuki Sorumluluğu Hakkında Uluslararası Sözleşmesi (BUNKER 2001); Gemiadamlarının Eğitim, Belgelendirme ve Vardiya Standartları Hakkında Uluslararası Sözleşme (STCW 1978); Gemilerin Tonilatolarını Ölçme Uluslararası Sözleşmesi (TONNAGE Convention 1969); IMO Kurucu Sözleşmesi (IMO Convention 1948); Petrol Kirliliği Zararının Tazmini İçin Bir Uluslararası Fonun Kurulması ile İlgili Uluslararası Sözleşme (FUND 1992); Petrol Kirliliğinden Doğan Zararın Hukuki Sorumluluğu ile İlgili Uluslararası Sözleşme (CLC 1992); Petrol Kirliliğine Karşı Hazırlıklı Olma, Müdahale ve İşbirliği ile İlgili Uluslararası Sözleşme (OPRC 1990); Uluslararası Deniz Trafikinin Kolaylaştırılması Sözleşmesi (FAL 1965); Uluslararası Kurtarma Sözleşmesi (SALVAGE 1989); Uluslararası Yükleme Sınırı Sözleşmesi (LOAD LINES 1966); Uydular Aracılığı ile Deniz Haberleşmesi Uluslararası Teşkilatı Sözleşmesi (INMARSAT OA 1976)...”

Söz konusu anlaşmaların bir bölümü, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) sözleşmeleridir. Yine bunların bir kısmı, salt denizlerde kirliliğin önlenmesine hasredilmiştir:

“Denizlerde Petrol Kirliliğinin Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme (OILPOL 1954); Petrol Kirliliği Kazalarına Açık Denizlerde Müdahale Edilmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme (INTERVENTION 1969); Atıkların ve Diğer Maddelerin Denize Boşaltılması Yoluyla Deniz Kirliliğinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme (LC 1972); Gemilerden

Kaynaklanan Deniz Kirliliğinin Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme (MARPOL 73/78); 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS); Petrol Kirliliğine Karşı Hazırlıklı Olma, Müdahale ve İşbirliği Uluslararası Sözleşmesi (OPRC 1990); Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Kirlenme Olaylarına Hazırlıklı Olma, Müdahale ve İşbirliği Hakkında Protokol (HNS 2000); Gemilerdeki Zararlı Organik Tutunma Önleyici Sistemlerin Kontrolüne İlişkin Uluslararası Sözleşme (AFS 2001); Gemi Balast Suyu ve Sedimanlarının Kontrolü ve Yönetimi Hakkında Uluslararası Sözleşme (BWM 2004); Gemilerin Emniyetli ve Çevreye Duyarlı Geri Dönüşümü Hakkında Hong Kong Uluslararası Sözleşmesi (HONG KONG SRC)...”

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin taraf olduğu denizlerde kirliliğin önlenmesine yönelik birtakım anlaşmalar şu biçimde sıralanabilir:

“Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol; Akdeniz'in Gemilerden ve Uçaklardan Vaki Olan Boşaltma Sonucunda Kirlenmeden Korunmasına Ait Protokol; Akdenizin Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunması Protokolü; Akdenizin Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme; Biyolojik Çeşitlilik sözleşmesi; Karadenizin Kirliliğe Karşı Korunması Komisyonu'nun Ayrıcalık ve Bağışıklıklarına İlişkin Anlaşma; Liman İşlerinde Sağlık ve Güvenliğe İlişkin 152 sayılı Sözleşme...”

Buna ilave olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu çevrenin korunmasına yönelik birçok sözleşme (söz gelimi Viyana Sözleşmesi, Montreal Protokolü, BMİDÇS, KP, BÇS, Kartagena Protokolü, BMÇMS, CITES, Ramsar, Barselona Sözleşmesi, Boşaltma Protokolü, Tehlikeli Atık Protokolü, LBS Protokolü, Müdahale ve Acil Durum Protokolü, SPA ve Biyoçeşitlilik Protokolü, Bükreş Sözleşmesi, LBS Protokolü, Acil Durum Protokolü, Boşaltma Protokolü, Biyolojik Çeşitlilik ve Peyzaj Protokolü, Basel Sözleşmesi, BAN Değişikliği, Stockholm Sözleşmesi, CLRTAP, EMEP Protokolü, Bern Sözleşmesi, ICCAT, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, Antarktika Andlaşması, Madrid Protokolü) bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu, altı adet eki olan MARPOL-73 Sözleşmesi'nin 1'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca: “Zararlı maddelerin veya birleşiminde bu zararlı maddeleri ihtiva eden sıvıların Sözleşme hükümlerine aykırı hareket edilerek denize boşaltımı neticesinde deniz çevresinin kirlenmesini önlemek amacı ile Sözleşme Tarafları bağlı buldukları bu Sözleşme ve Eklerinin hükümlerine uymakla yükümlüdürler.”. Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu 1976 tarihli Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme'nin 5'inci maddesine göre “Taraflar, Akdeniz'de gemilerden ve uçaklardan vâki olan boşaltmaları önlemek ve azaltmak amacıyla bütün gerekli tedbirleri alırlar.”. Aynı Sözleşme'nin 6'ncı maddesi uyarınca: “Taraflar, Akdeniz Bölgesi'nde gemilerden artıkların dökülmesi sonucu meydana gelen kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kirlenmeyle mücadele tedbirlerini uluslararası kanunlara uygun olarak alırlar ve uluslararası düzeyde genellikle kabul görmüş olan, bu tür kirlenmenin sınırlandırılmasıyla ilgili kuralları bu bölgede uygulamayı taahhüt ederler.”. Bu Sözleşme'ye ek olarak ayrıca Akdeniz'in Gemilerden ve Uçaklardan Vaki Olan Boşaltma Sonucunda Kirlenmeden Korunmasına Ait Protokol imzalanmıştır. Bu Protokol'ün 4'üncü maddesiyle, I numaralı Ek'inde sıralanan artıkların ve diğer maddelerin Akdeniz'in deniz sahasına boşaltılması yasaklanmıştır; 5'inci maddesiyle, II numaralı Ek'inde sıralanan artıkların ve diğer maddelerin Akdeniz'in deniz sahasına boşaltılabilmesi için, her defasında, önceden yetkili milli makamlardan özel izin belgesi alınması gerekliliği öngörülmüş ve 6'ncı maddesiyle de, Akdeniz deniz sahasına boşaltılacak diğer artıklar veya maddeler için önceden yetkili milli makamlardan izin belgesi alınması gerekliliği öngörülmüştür.

Uluslararası kuruluşlar da denizlerin kirlenmesine yönelik hassasiyetlerini dile getirmiştir. Söz gelimi Avrupa Komisyonu, “Blue Growth opportunities for marine and maritime sustainable growth” konulu Raporu’nda -COM (2012) 494 final- deniz ile ekonominin ilişkisi ele alınmıştır. Dünya Doğayı Koruma Vakfı, sürdürülebilir mavi ekonominin prensiplerini belirlemiş ve kamuoyuna sunmuştur:

“SÜRDÜRÜLEBİLİR MAVİ EKONOMİ İÇİN WWF PRENSİPLERİ

Mavi Ekonomi’nin büyük ölçüde benimsenmesi, ilgili politikalar ve yatırımlar açısından bir hedef olarak kabul edilse de, bu terimin hala geniş çapta kabul görmüş bir tanımı mevcut değil. Söz konusu boşluğun doldurulması amacıyla WWF, Sürdürülebilir Mavi Ekonomi için bir dizi prensip geliştirdi. Bu prensipler kapsamında, Mavi Ekonomi’nin anlamına dair açık tanımların yanı sıra, Mavi Ekonomi’ye ulaşmak için yapılabileceklerin nasıl yönetileceğine ilişkin yönergelere yer veriliyor. Ayrıca, paydaşların bu yolda başvurabilecekleri eylemleri de ortaya konuyor.

Gerçek anlamda bütünleşik denizcilik politikaları, yeterli derecede ekonomik ve kanuni teşvikler, kamu ve özel yatırımlardan sağlanan destek ve ekosistem temelli mekansal planların başarıyla uygulanması da bu bileşime dahil.

Mavi Ekonomi ancak karada da, çeşitliliği zengin, üretken ve dirençli ekosistemleri yenileyen, koruyan ve muhafaza eden, aynı zamanda temiz teknolojilere, yenilenebilir enerjiye ve döngüsel malzeme akışlarına dayalı bir ekonomi yaratabilirsek mümkün olur.

WWF, kamu, özel sektör ve sivil toplumdaki aktörleri, Sürdürülebilir Mavi Ekonomi için ortaya koyduğu prensipleri Akdeniz bölgesinde sürdürülebilir Mavi Ekonomi’nin tanımlanmasında bir mercak olarak kullanmaya, eylemlerimizin bizi doğru yöne götürüp götürmediğini değerlendirmeye ve gerek insanlar, gerekse doğa için daha refah dolu bir geleceğe yelken açmaya çağırıyor.”

7446 sayılı Kanun’un, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin taraf olduğu anılan Sözleşme ve Antlaşmaların ortaya koyduğu temel ilkelerin aksine kaleme alınması, Devletin uluslararası sorumluluğunu doğuracak; çevrenin korunmasına yönelik temel ilkelerle çelişen kanun hükümleri uygulamada hukuki belirliliği ortadan kaldıracaktır. O halde iptali talep edilen maddedeki hukuka aykırılıklar, söz konusu Sözleşme ve Antlaşmaların gereklerinin karşılanmasına engeldir.

Söz gelimi Akdeniz’in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Barselona Sözleşmesi)’nin uygulamadaki etkililiğine yönelik Fransa, Tunus ve Türkiye örneğinde bir inceleme (anket dizini) yapılmıştır. Bu kapsamda hukuki konularla ilgili çalışmalar, Prof. Dr. Sayın İbrahim Özden Kaboğlu tarafından yürütülmüştür. Türünün ilk örneği olan bu inceleme neticesinde birtakım savlar ortaya konulmuştur. Buna göre imzacı devletlerin ulusal hukuk normları, anılan Sözleşme hükümleri nazara alınarak hazırlandığı ölçüde; anılan Sözleşmenin uygulamadaki etkililiği artacak ve nihayetinde Akdeniz bakımından çevresel bağlamda verimli koruma sağlanacaktır. Ancak iptali talep edilen maddedeki hukuka aykırılık, anılan Sözleşme’nin uygulamadaki etkinliğinin azalmasına neden olacaktır.

Son olarak belirtmek gerekir ki Anayasa’nın 90’ıncı maddesine göre temel hak ve özgürlüklere ilişkin usulüne göre yürürlüğe konmuş uluslararası anlaşmalar, (kanunlara nazaran

hakkı koruyucu, kullanımını genişletici hükümler barındırması kaydıyla) normlar hiyerarşisinde kanunun üstündedir. İptali talep edilen madde; yaşam ve çevre haklarına ilişkin Anayasa hükümleriyle benzer hükümler içeren Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmaları ve yumuşak hukuk (soft law) belgelerinin hükümlerini de (söz gelimi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2 ve 8'inci maddeleri, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 3 ve 25'inci maddeleri, 1982 Dünya Doğa Şartı, 1992 tarihli Rio Zirvesi sonrası düzenlenen uluslararası belgeler ve özellikle 1. ilkesinde "İnsanların, doğayla uyum içinde sağlıklı ve üretken bir yaşam hakları vardır." denilen Rio Bildirgesi, 1992 Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, 1997 Kyoto Protokolü, 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme) ihlal ettiğinden, Anayasa'nın 90'uncu maddesine de aykırıdır. Üstelik, unutulmamalıdır ki uluslararası hukuk; çevre hakkının korunması bakımından Devletlerin taraf olmadığı antlaşmaların dahi Devletler bakımından yükümlülük doğuracağı yönünde gelişmektedir. Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, uluslararası çevre sözleşmelerini, söz konusu sözleşmelere taraf olmayan Devletlere ilişkin kararlarda da referans norm olarak kullanmaktadır.

Tüm bu nedenlerle 7446 sayılı Kanun'un 2'nci maddesi, Anayasa'nın 2, 3, 5, 10, 12, 13, 17, 43, 44, 45, 56, 63, 90, 168 ve 169'uncu maddelerine aykırıdır; anılan maddenin iptali gerekir.

2) 30.03.2023 tarihli ve 7446 sayılı Çevre Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un geçici 1'inci maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan "İklim Değişikliği Başkanlığınca uygun görülenler" ibaresinin Anayasa'ya aykırılığı

7446 sayılı Kanun'un geçici 1'inci maddesiyle 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun "Tesis edilen sınıflar" kenar başlıklı 36'ncı maddesinin "Ortak Hükümler" bölümünün (A) fıkrasının (11) numaralı bendinde belirtilen ve merkez teşkilatında yer alan kadrolar ile mesleğe alınmaları, yetiştirilmeleri ve yeterlikleri aynı veya benzer nitelik arz eden merkez teşkilatı kadro ve pozisyonlarında bulunan ve yeterliğe hak kazananlardan başvuruları İklim Değişikliği Başkanlığınca uygun görülenler, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten (7446 sayılı Kanun'un 12'nci maddesinin delaletiyle 05.04.2023 tarihinden) itibaren altı ay içinde İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atanabilecektir; bu geçici maddeye göre atananların sayısı yirmiyi geçemeyecektir; bunların bu geçici maddede belirtilen önceki kadro ve pozisyonlarında geçirdikleri süreler, bu geçici maddeye göre atandıkları İklim Değişikliği Uzmanlığı kadrolarında geçmiş sayılacaktır.

Ancak iptali talep edilen ibareyle geçici maddede sayılı kimselerin (657 sayılı Kanun'un 36'ncı maddesinin "Ortak Hükümler" bölümünün (A) fıkrasının (11) numaralı bendinde belirtilen ve merkez teşkilatında yer alan kadrolar ile mesleğe alınmaları, yetiştirilmeleri ve yeterlikleri aynı veya benzer nitelik arz eden merkez teşkilatı kadro ve pozisyonlarında bulunan ve yeterliğe hak kazananlar) İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atanabilmesi için başvurularının "İklim Değişikliği Başkanlığınca uygun görülmesi" şartının aranması, Anayasa'ya aykırıdır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki 85 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 35'inci maddesiyle 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne eklenen 792/A vd. maddelerle Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı İklim Değişikliği Başkanlığı kurulmuştur. O halde İklim Değişikliği Başkanlığı merkezi idari teşkilat içinde konumlandırılmıştır. Anılan

792/A maddesine istinaden küresel iklim değişikliği ve ozon tabakasının incelenmesi ile ilgili tedbirlerin alınmasına ve yeşil kalkınmaya yönelik plan, politika ve stratejilerin belirlenmesine ilişkin ulusal ve uluslararası çalışmaları yapmak, gerekli müzakereleri gerçekleştirmek ve diğer kurum ve kuruluşlarla koordinasyonu sağlamak üzere kurulan İklim Değişikliği Başkanlığı'nda istihdam edilecek kimselerin, iklim değişikliği özelinde çevrenin korunmasına yönelik asli ve sürekli nitelikte kamu hizmeti yürütmeleri itibarıyla, Anayasa'nın 128'inci maddesi bağlamında “memur ve diğer kamu görevlisi” olması gerekmektedir.

Başka bir anlatımla anılan geçici maddede sayılı kimselerden İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atanacakların, Anayasa'nın 128'inci maddesi bağlamında kamu görevlisi olması lazım gelmektedir. Bu bağlamda kanun koyucu tarafından söz konusu kimselerin ataması, görevlendirilmesi, niteliği, görev ve yetkisi, aylık ve ödeneği ile diğer özlük haklarının Anayasa'nın öngördüğü ilkeler ve özellikle de mezkûr 128'inci madde uyarınca maddi anlamda kanunilik ilkesi dahilinde düzenlenmesi gerekmektedir. Ancak iptali talep edilen ibare, söz konusu anayasal gerekliliği karşılamamaktadır. Diğer bir söyleyişle anılan geçici maddede sayılı kimselerin, başvurularının İklim Değişikliği Başkanlığınca uygun görüldüğü takdirde; atamalarının yapılması, (İklim Değişikliği Başkanlığı'nın / idarenin başvuruları değerlendirme hususunda sınırsız bir takdir yetkisiyle donatılması) Anayasa'ya aykırıdır.

a) Kamu görevlilerinin özlük hakları bağlamında kanunilik ilkesi bakımından: Anayasa'nın 128'inci maddesinin birinci fıkrası kapsamındaki görevleri yürüten bütün personelin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülüklerinin kanunla düzenlenmesi gerekir (Anayasa Mahkemesi'nin 22.11.2012 tarihli ve 2011/107 E.; 2012/184 K. sayılı Kararı). Anayasa Mahkemesi'nin sıkça vurguladığı gibi kanunilik ölçütünün sağlandığından söz edilebilmesi için kanunun şeklen var olması yeterli olmayıp yasal kurallar keyfiliğe izin vermeyecek şekilde belirli, ulaşılabilir ve öngörülebilir nitelikte olmalıdır. Esasen kanunun bu niteliklere sahip olması, Anayasa'nın 2'nci maddesinde güvenceye bağlanan hukuk devleti ilkesinin de bir gereğidir. Dolayısıyla Anayasa'nın 128'inci maddesinde yer verilen kanunilik ölçütü, Anayasa'nın 2'nci maddesinde güvence altına alınan hukuk devleti ilkesi ışığında yorumlanmalıdır (aynı yöndeki değerlendirme için bkz. AYM, E.2018/88, K.2020/24, 11/6/2020 §§ 13, 14) (Anayasa Mahkemesi'nin, 22.10.2020 tarihli ve 2020/1 E.; 2020/563 K. sayılı Kararı, § 41).

Yine Anayasa Mahkemesi, stajyer müfettiş olarak görevlendirilebilmek için “yönetmelikte öngörülen şartları taşımak” gerekliliğine ilişkin bir kuralın Anayasa'nın 2 ve 128'inci maddelerine aykırı olduğuna hükmettiği kararında:

“45. Dava konusu kurallar; müfettişliğe giriş sınavına başvurabilmek için yönetmelikte öngörülen şartları taşımak gerektiğini, giriş sınavının yönetmelikte belirlenen konulardan yazılı ve/veya mülakat şeklinde yapılmasını ve stajyer müfettişlerin staj sürelerinin bitiminde oluşturulacak yönetmelikle belirlenecek konulardan sınava tabi tutulmalarını öngörmektedir.

46. Anayasa'nın 128. maddesinin ikinci fıkrasında “Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir. Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır.” hükmüne yer verilerek memurlar ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri ve atanmalarına ilişkin hususların kanunla düzenleneceği belirtilmiştir.

47. Anayasa'nın 7. maddesinde "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez." denilmektedir. Yasama yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olması ve bu yetkinin devredilememesi, kuvvetler ayrılığı ilkesinin bir gereğidir (AYM, E.2021/73, K.2022/51, 21/04/2022, § 15).

48. Stajyer müfettiş ve müfettişler tarafından sunulacak denetim hizmetleri Bakanlığın genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevlerdendir. Dolayısıyla askerî personelin müfettiş olarak atanmasına ilişkin şartlar ile bu atamanın dayanağı giriş ve yeterlik sınavlarına ilişkin genel esasların kanunla düzenlenmesi gerekmektedir.

49. Kanun koyucu, Anayasa'ya uygun olması koşuluyla kamu görevine girişte veya belli bir unvana atamalarda yapılacak sınavların türü, biçimi ve usullerine dair hususlar ile sınava başvuru koşullarının belirlenmesine ilişkin konularda düzenleme yapma yetkisine sahip olup düzenlemenin kamu yararına, başka bir anlatımla ülke koşullarına uygun olup olmadığının belirlenerek takdir edilmesi kanun koyucuya aittir. Anayasa'ya uygunluk denetiminde kanun koyucunun kamu yararı anlayışının isabetli olup olmadığı değil incelenen kuralın kamu yararı dışında belirli bireylerin ya da grupların çıkarları gözetilerek kanunlaştırılıp kanunlaştırılmadığı incelenebilir (AYM, E.2018/73, K.2019/65, 24/7/2019, § 194).

50. Kamu görevlilerinin devlet ile olan ilişkileri statü hukuku içinde yürütülmektedir. Devlet, statüleri kanunlarla belirlenen ve bu statü kurallarına göre mesleğe alınan kamu görevlilerine atama, yükselme, aylık, ödül, nakil ve sınav gibi hak veya yükümlülükler getirebilir (AYM, E.2018/73, K.2019/65, 24/07/2019, § 195).

51. Kamu görevlisi statüsünde olan söz konusu personelin yazılı ve/veya sözlü sınavla mesleğe alınması, sınava başvuru konusunda şartlar öngörülmesi kanun koyucunun takdir yetkisinde olmakla birlikte bu personelin anılan sınavlarla mesleğe alınmalarına ilişkin temel ilkelerin Anayasa'nın 128. maddesi uyarınca kanunla düzenlenmesi ve bu bağlamda Anayasa'nın 7. maddesi uyarınca yasama yetkisinin idareye devredilmemesi gerekir (AYM, E.2018/73, K.2019/65, 24/7/2019, § 199).

52. Kuralda ise mesleğe giriş sınavına ilişkin başvuru şartlarının, mesleğe giriş ve yeterlik sınavlarının konularının yönetmelikle belirleneceği hüküm altına alınmış ancak buna ilişkin temel ilkeler kanunda düzenlenmemiştir.

53. Açıklanan nedenlerle 926 sayılı Kanun'un ek 39. maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan "...ve yönetmelikte öngörülen şartları taşımak..." ve anılan fıkrasının üçüncü cümlesi ile üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan "...yönetmelikle belirlenecek konulardan..." ibareleri Anayasa'nın 7. ve 128. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

Kuralın ikinci fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan "...ve yönetmelikte öngörülen şartları taşımak..." ve üçüncü cümlesi ile üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan "...yönetmelikle belirlenecek konulardan..." ibareleri Anayasa'nın 7. ve 128. maddelerine aykırı görülerek iptal edildiğinden bu cümle ve ibareler ayrıca Anayasa'nın 2. maddesi yönünden incelenmemiştir.

Kuralların Anayasa'nın 10., 13., 70., 123., 124. ve 153. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir."

şeklinde hüküm kurmuştur (Anayasa Mahkemesi'nin, 13.10.2022 tarihli ve 2021/84 E.; 2022/117 K. sayılı Kararı).

Yukarıda anılan geçici maddede sayılı kimselerden İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atanacakların, genel idare esaslarına göre (iklim değişikliği özelinde çevrenin korunmasına yönelik) kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri yerine getirdiklerinden, Anayasa'nın 128'inci maddesi bağlamında kamu görevlisi olduğu açıklanmıştır. İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atama işlemi ise; onların özlük işleri kapsamında kalmaktadır. Diğer bir deyişle Anayasa'nın 128'inci maddesi gereğince; İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atama işlemi dahil olmak üzere özlük işleri, kanun ile düzenleneceğinden; kanun koyucunun bu yetkisini, anayasal sınırlar içinde kullanması gerekir. İhtilafı ibare, Anayasa'nın 128'inci maddesinin ikinci fıkrasına aykırı şekilde, anılan geçici maddede sayılı kimselerin başvurularının İklim Değişikliği Başkanlığınca uygun görüldüğü takdirde İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atanacağını hüküm altına almakla; bu başvuruların değerlendirilmesine ilişkin usul ve esasların belirlenmesini idarenin (İklim Değişikliği Başkanlığının) düzenleyici (ve dahi birel) işlemlerine bırakmıştır. Oysa bir kamu görevlisi olan anılan geçici madde sayılı kimselerin İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atama işlemleri ile ilgili usul ve esasların kanun düzeyinde belirlenmesi ve idarenin keyfi işlem ve eylemlerine terk edilmemesi gerekirdi. Başka bir anlatımla bu hususun idarenin düzenleyici ve dahi birel işlemlerinin konusu yapılması; özlük işleri bakımından Anayasa'nın 128'inci maddesi bağlamındaki (belirlilik ve öngörülebilirlik öğelerini içeren) maddi anlamda kanunilik ilkesini ihlal etmektedir. İptal istenen ibare, bu nedenle Anayasa'nın 128'inci maddesine aykırıdır (bu açıdan ayrıca bkz. aşağıda "b" alt başlığı).

b) Hukuk devleti ve idarenin kanuniliği ilkeleri bakımından: Hukuk devleti, bütün işlem ve eylemlerinin hukuk kurallarına uygunluğunu başlıca geçerlik koşulu sayan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurmayı amaçlayan ve bunu geliştirerek sürdüren, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, insan haklarına saygı duyarak bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, Anayasa'ya ve hukuk kurallarına bağlılığa özen gösteren, yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasa koyucunun da uymak zorunda olduğu temel hukuk ilkeleri ile Anayasa'nın bulunduğu bilinci olan devlettir (Anayasa Mahkemesi'nin 02.06.2009 tarihli ve 2004/10 E.; 2009/68 K. sayılı Kararı). Hukuk devletinin önkoşullarından olan hukuki güvenlik ilkesi hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, hukuki belirlilik ilkesi de kanun hükümlerinin şüpheye yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılabilir olmasını ve ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesini ifade etmektedir (bkz. AYM 9.2.2017, 2016/143 E.– 2017/23 K. par. 13; RG. 12.4.2017-30036) (Anayasa Mahkemesi'nin 04.05.2017 tarihli ve 2015/41 E.; 2017/98 K. sayılı Kararı). Başka bir deyişle, hukuk devleti ilkesi gereğince, idareye işlem tesis ederken ve eylemde bulunurken veya görevlerini yerine getirirken belirli ölçüde hareket serbestliği sağlayan takdir yetkisinin kullanımı mutlak, sınırsız, keyfi biçimde gerçekleşemez; idarenin takdir yetkisinin sınırları, keyfi işlem ve eylemleri önlemek amacıyla kanunla çizilmelidir.

Öte yandan Anayasa'nın 123'üncü maddesinde yer alan idarenin kanuniliği ilkesinin iki boyutu bulunmaktadır. İlk boyutu, idarenin secundum legem özelliğidir (kanuna dayanma ilkesidir). Bu ilkeye göre idarenin düzenleme yetkisi kanundan kaynaklanır. İkinci boyutu, idarenin intra legem özelliğidir (kanuna aykırı olmama ilkesidir). Bu ilkeye göre idarenin işlem ve eylemleri kanunun çizdiği sınırlar içinde kalmalıdır.

Bu nedenle anılan geçici madde sayılı kimselerin İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atama işlemleri ile ilgili usul ve esasların; Anayasa'nın 128'inci maddesinde hüküm altına alınan ve hukuk devletinin temel taşı olan maddi anlamdaki kanunilik kıstasının gereklerini karşılama ve kanuna dayanması ile kanuna aykırı olmaması için; genel çerçevesinin keyfi uygulamaya yer vermeyecek açıklıkta kanun düzeyinde çizilmesi gerekmektedir. Kaldı ki iptali talep edilen ibarenin yer aldığı fıkra hükmü uyarınca anılan geçici maddeye göre atanmaların sayısının yirmiyi geçmemesi (nispeten sınırlı sayıda kadro olması), atama işlemlerinde keyfi uygulama yapılabileceğine ilişkin olasılığı arttırmaktadır.

Bu bağlamda kanun koyucu; atanacak kişi kategorisini (657 sayılı Kanun'un 36'ncı maddesinin "Ortak Hükümler" bölümünün (A) fıkrasının (11) numaralı bendinde belirtilen ve merkez teşkilatında yer alan kadrolar ile mesleğe alınmaları, yetiştirilmeleri ve yeterlikleri aynı veya benzer nitelik arz eden merkez teşkilatı kadro ve pozisyonlarında bulunan ve yeterliğe hak kazananlar) düzenlemiş; altı aylık başvuru süresi öngörmüş; atanacakları statüyü (İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadro) belirlemiştir. (Bu hususlar; atama işleminin muhatabına, atama süresine, atama yapılacak statüye ilişkin olup; atanacaklarda aranan şartlara dair sınırlandırıcı düzenlemeleri haiz değildir.)

Yine kanun koyucu, anılan geçici maddede sayılı kimselerin başvurularının İklim Değişikliği Başkanlığınca uygun görüleceğini hüküm altına almış ve fakat İklim Değişikliği Başkanlığını bu başvuruları değerlendirirken kayıtlayacak nesnel ve somut ölçüt (söz gelimi adli sicil kaydı; İklim Değişikliği Başkanlığı tarafından yapılacak yazılı ve sözlü sınav; iklim değişikliği alanında yüksek lisans veya doktora yapmış olma / sertifika alma; mesleki beceri ve yeterlilik; ALES, YDS, KPSS puanı; öz değerlendirme; nihai değerlendirme puanı hesaplanırken esas alınan kıstaslar ve bu kıstasların katsayısının neye göre belirleneceği, puanlama sırasında kullanılacak göstergeler: 1, 2, 3, .../ çok iyi, iyi, orta, vs.) öngörmemiştir.

Bunun yanında, Anayasa Mahkemesi'nin bir kararında, "Kamu kurum ve kuruluşlarının kadrolarının ihdası başka bir deyişle kadro usulüne ilişkin düzenlemeler, idarenin teşkilat yapısı ile ilgili olup idarenin kuruluş ve görevlerinin belirlenmesinin bir parçasını oluşturmaktadır. Anayasa Mahkemesinin bir kararında konuyla ilgili olarak, "Bir kurumun kuruluşu deyince her şeyden önce o kurumu yürütecek personele ait kadrolar hatıra gelir. Zira kurumun temelinden çatısına kadar bütün örgütünün bu kadrolar teşkil eder. Personel kadroları mevcut olmayan bir kurum, henüz kuruluş haline geçmemiş demektir. Şu halde bir kurumu çalışır hale getirecek olan Personel kadrolarının, en küçüğünden en büyüğüne kadar, bütününü kuruluştan ayrı düşünmeğe imkân yoktur." denilmektedir (AYM E. 1965/32, K. 1966/3, 4/2/1966)" (Anayasa Mahkemesi'nin 11.06.2020 tarihli ve 2018/119 E.; 2020/25 K. sayılı Kararı, § 18). Ancak iptali talep edilen ibarenin yer aldığı fıkra hükmünde; kadro ihdası gibi özlük işleri kapsamında değerlendirilen anılan geçici madde sayılı kimselerin İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atama işlemleri ile ilgili usul ve esasların genel çerçevesi; hukuki işlem olarak kanun ile açıkça ortaya konulmamıştır.

Yine idarenin (İklim Değişikliği Başkanlığının) yapacağı düzenlemeleri, tek başına ve çok kısa vadede değiştirebilmesi olasılığı da; anılan geçici maddede sayılı ve başvuruda bulunan kimseler bakımından hukuki öngörülebilirlik ilkesini zedelemektedir. O kadar ki; ihtilafı ibarenin içerdiği belirsizlik ve öngörülemezlik; keyfi uygulamalara zemin hazırlayacaktır. İdarenin uhdesine sınırları belirsiz, çok geniş bir düzenleme alanının bırakılması, iptali talep edilen ibarenin yer aldığı fıkranın uygulanmasını sağlamaya ilişkin

anayasal işlevinin ötesine geçerek, şekli anlamda kanun aracılığıyla, idarenin (düzenleyici ve dahi birel) işlemlerine, maddi anlamda kanun koyma yetkisinin tanınması anlamına gelecektir.

Bu nedenlerle iptali talep edilen ibare, Anayasa'nın 2, 123 ve 128'inci maddelerine aykırıdır.

c) Yasama yetkisinin devredilmezliği bakımından: Anayasa'nın 7'nci maddesinde temelini bulan yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesine göre yasama yetkisi yalnız Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir. Bu nedenle idareye düzenleme yetkisi veren bir yasa kuralının temel ilkeleri ortaya koyması ve çerçeveyi çizmesi gerekir. Diğer bir deyişle idareye sınırsız ve belirsiz bir düzenleme yetkisi bırakılamaz. Nitekim idarenin düzenleme yetkisi; sınırlı, tamamlayıcı ve bağımlı bir yetkidir. Yasa ile yetkilendirme, Anayasa'nın öngördüğü biçimde yasa ile düzenleme anlamını taşımamaktadır (Anayasa Mahkemesi'nin 02.05.2008 tarihli ve 2005/68 E.; 2008/102 K. sayılı Kararı). İptali talep edilen ibarenin yer aldığı fıkra hükmünde olduğu gibi temel ilkeleri belirlenmeksizin ve çerçevesi çizilmeksizin; idareye; anılan geçici madde sayılı kimselerin İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atama işlemleri ile ilgili (İklim Değişikliği Başkanlığına başvuruları değerlendirirken nazara alacağı) usul ve esasları belirleme yetkisi veren yasa hükmü, Anayasa'nın 7'nci maddesine aykırılık oluşturur.

ç) Kamu hizmetinde görevin gerekli kıldığı nitelikler bakımından: Anayasa'nın 70'inci maddesinde yer alan ve her Türk vatandaşına eşit şekilde tanınan kamu hizmetine girme hakkı, kamu hizmeti icra edecek personellerin istihdamının liyakate dayalı bir sistem içerisinde gerçekleşmesini sağlar. Anayasa; ödevle nitelik arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu, bunun dışında hizmete alınmada hiçbir nedenin gözetilemeyeceğini, daha açık bir anlatımla ayırımın yalnızca ödev-nitelik ilişkisi yönünden yapılması gerektiğini buyurmaktadır. O halde ödevle, onun gerektirdiği niteliği birbirinden ayrı düşünmeye olanak yoktur. Buna göre, o nitelikler görevlilerde bulunmadıkça o ödev yerine getirilemeyecek ya da ödev, görevin gerekleri doğrultusunda yerine getirilmemiş olacak demektir. Kamu hizmetlerinin özellikleri olduğu ve bu hizmetleri gören idare ajanlarının da özel statülere bağlı bulunduğu bilinen bir gerçektir. Memurlarda yasalarca aranan nitelikler ve onlar hakkında yasalarda öngörülen kısıtlamalar, kamu hizmetinin etkin ve esenlikli bir biçimde yürütülmesi amacına yöneliktir (Anayasa Mahkemesi'nin 09.10.1979 tarihli ve 1979/19 E.; 1979/39 K. sayılı Kararı).

Anayasa'nın 128'inci maddesinde temelini bulan ve hukuk devletinin ana halkasını oluşturan kanunilik ilkesi ışığında, kamu hizmetine girme hakkının temel bir hak olarak etkililiği, 70'inci maddenin "Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez" şeklindeki ikinci fıkrasında yer alan "görevin" ibaresinin; kamu hizmeti görülürken ifa edilecek görevin (ve atama işleminin), (bir kimsenin bu unvana uygun olduğunun nesnel ölçütlere göre tespitinin yapılabilmesi amacıyla) kanun düzeyinde liyakat esasının icaplarını karşılayacak ve keyfiliğe yol açmayacak (vatandaşların eşit şekilde kamu hizmetine girme haklarının idarenin keyfi işlemler tesis etme ihtimaline karşı kanun seviyesinde korunması sağlayacak) biçimde açıklanmasını gerektirir. Zira, kamu hizmeti icra edecek kimselerin mesleğe kabulünün (atama işleminin) görevin gerektirdiği nitelikler dışındaki sebeplere dayandırılması, Anayasa'nın 70'inci maddesindeki hakkı etkisiz ve göstermelik hale getirecektir. Aksi bir tutum, bir başka deyişle anılan geçici madde sayılı kimselerin İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atama işlemleri ile ilgili (İklim Değişikliği Başkanlığına başvuruları değerlendirirken nazara alacağı) usul ve esasları belirleme yetkisini idarenin keyfi uygulamalarına, objektif şekilde çerçevelenmemiş ve kayırmacılığa neden olabilecek takdir yetkisine bırakmak; anayasal amacın (kamu hizmeti icra edecek personelin istihdamının

liyakate dayalı bir sistem içerisinde gerçekleşmesini sağlamak) bertaraf edilmesine neden olacak, anılan hakkın aynı nitelikte bulunan (koşullara sahip olan) anılan geçici maddede sayılı kimselerden başvuruda bulunanlar bakımından eşit düzeyde güvence altına alınmasına engel oluşturacak ve kişilerin kamu görevine kabul edilmelerinin (atama işleminin) önüne, keyfi ve siyasi mülahazalarla alınmış idari kararların çıkarılmasını mümkün kılacaktır. Bunun sonucu olarak; hizmete alımda (atamada) görevin gerektirdiği niteliklerden başka ayrımların gözetilmesini mümkün kılan belirsiz ve öngörülemez kapsamlı ihtilaflı ibare, Anayasa'nın 70'inci maddesine de aykırıdır.

Nitekim Anayasa Mahkemesi'nin Anayasa'nın 70'inci maddesi ile ilişkilendirerek verdiği bir iptal kararının müteallik bölümü:

“1- KHK'nin 37. Maddesinin (2), (3) ve (4) Numaralı Fıkraları

KHK'nin 37. maddesinde, Gümrük ve Ticaret Uzmanlığı ve Uzman Yardımcılığı kadroları kurulmuş ve bu kadrolarda görev yapacak kişilerin atanma usul ve esasları düzenlenmiştir. Anılan maddenin (2) numaralı fıkrasında, Gümrük ve Ticaret Uzman Yardımcılığına atanmanın koşulları; (3) numaralı fıkrasında, Gümrük ve Ticaret Uzmanlığına atanmanın koşulları ile bu koşulları yerine getiremeyen Uzman Yardımcılarının bu unvanlarını kaybedecekleri ve Bakanlıkta durumlarına uygun kadrolara atanacakları; (4) numaralı fıkrasında ise Gümrük ve Ticaret Uzmanı ile Uzman Yardımcılarının mesleğe alınmaları, yetiştirilmeleri, yarışma sınavı, tez hazırlama ve yeterlik sınavı ile diğer hususların yönetmelikle düzenleneceği kurala bağlanmıştır.

Anayasa'nın 91. maddesinin birinci fıkrasında “Sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümde yer alan siyasî haklar ve ödevler...”in kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemeyeceği belirtilmiştir. Öte yandan, Anayasa'nın “Kamu hizmetlerine girme hakkı” başlıklı 70. maddesinin birinci fıkrasında, her Türk'ün, kamu hizmetlerine girme hakkına sahip olduğu belirtildikten sonra ikinci fıkrasında hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemeyeceği kurala bağlanmıştır. Buna göre, Anayasa'nın “Siyasi Haklar ve Ödevler” başlıklı dördüncü bölümünde yer alan ve 70. maddesinde korunan kamu hizmetlerine girme hakkına ilişkin olarak kanun hükmünde kararname ile düzenleme yapılması mümkün değildir.

Gümrük ve Ticaret Uzmanlığı ve Uzman Yardımcılığı kadrolarına giriş koşullarının belirlenmesi, Anayasa'nın 70. maddesine göre kamu hizmetine girme hakkına ilişkin olduğundan, bu hususu düzenleyen KHK'nin 37. maddesinin (2), (3) ve (4) numaralı fıkraları, Anayasa'nın 91. maddesinin birinci fıkrasına aykırıdır. İptalleri gerekir.”

şeklindedir (Anayasa Mahkemesi'nin 08.11.2012 tarihli ve 2011/87 E.; 2012/176 K. sayılı Kararı).

d) Erklar ayrılığı ilkesi, hiçbir kimsenin veya organın Anayasa'dan kaynaklanmayan bir yetkiyi kullanamaması ve Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı bakımından: Anayasa Mahkemesi kararlarında Anayasa'nın 153'üncü maddesinde belirtilen bağlayıcılık ilkesine aykırılıktan söz edilebilmesi için iptal edilen kuralla dava konusu yeni düzenlemenin içerik ve kapsam bakımından aynı ya da benzeri olması gerektiği belirtilmektedir (Anayasa Mahkemesi'nin 12.11.1991 tarihli ve 1991/7 E.: 1991/43 K. sayılı Kararı). Anayasa

Mahkemesi, eldeki dava konusuyla benzer bir hüküm ihtiva eden düzenleme hakkında verdiği bir iptal kararında “... Buna göre, (Telekomünikasyon) Kurum'da çalışan memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ile diğer özlük işlerinin yasayla düzenlenmesi gerekirken, buna ilişkin düzenlemelerin Bakanlar Kurulu'na bırakılması, Anayasa'nın 128'inci maddesine aykırıdır. Bu nedenle kuralın iptali gerekir...” şeklinde gerekçe kaleme almıştır (Anayasa Mahkemesi'nin 12.12.2007 tarihli ve 2002/35 ve 2002/95 sayılı Kararı).

Anayasa Mahkemesi'nin verdiği iptal kararı karşısında; kanun koyucunun Anayasa'nın 128'inci maddesine -benzer sakatlıktan muzdarip olması hasebiyle- aykırı olan iptali talep edilen ibareyi kanunlaştırması, Anayasa'nın 153'üncü maddesini ihlal ettiği gibi, hiçbir kimse ve organın kaynağını Anayasa'dan almayan bir Devlet yetkisi kullanamayacağını öngören 6'ncı maddesine ve Anayasa'nın Başlangıç bölümünde yer alan erkler ayrılığı ilkesine de halel getirmektedir.

e) Eşitlik ilkesi bakımından: İptali talep edilen ibare uyarınca anılan geçici maddede sayılı kimselerin İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atama işlemleri ile ilgili (İklim Değişikliği Başkanlığına başvuruları değerlendirirken nazara alacağı) usul ve esasları tespit etme yetkisinin sınırsız biçimde idarenin uhdesine bırakılması, aynı nitelikte bulunan (koşullara sahip olan) anılan geçici maddede sayılı kimselerden başvuruda bulunanlar arasında idare tarafından kayırma/ayırmacılık yapılmasına neden olabileceğinden; anılan ibare, Anayasa'nın 10'uncu maddesinde yer alan eşitlik ilkesine de aykırıdır. Zira eşitlik ilkesinin ihlal edilip edilmediği hususunun tespiti, münferit olayda benzer kişi kategorileri arasında gerçekleştirilen ayrıma ilişkin bir “haklı neden”in var olup olmadığına göre yapılır.

Anayasa Mahkemesi'nin ifade ettiği üzere; “[Eşitlik ilkesi] ile güdülen amaç, benzer koşullar içinde olan, özdeş nitelikte bulunan durumların yasalarca aynı işleme uyruk tutulmasını sağlamaktır.” (Anayasa Mahkemesi'nin 13.04.1976 tarihli ve 1976/3 E.; 1976/3 K. sayılı Kararı). Yine AYM'ye göre; “Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin yasalar karşısında aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak, ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir” (Anayasa Mahkemesi'nin 07.02.2006 tarihli ve 2006/11 E.; 2006/17 K. sayılı Kararı). Eşitlik ilkesinin ihlal edilip edilmediği hususunun tespitinde, somut olayda yapılan ayırımın haklı bir nedene dayanıp dayanmadığı noktası dikkate alınır: “Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen eşitlik, mutlak anlamda bir eşitlik olmayıp, ortada haklı nedenlerin bulunması halinde, farklı uygulamalara imkan veren bir ilkedir” (Anayasa Mahkemesi'nin 11.12.1986 tarihli ve 1985/11 E.; 1986/29 K. sayılı Kararı).

Ne var ki, iptali talep edilen ibarenin idareye verdiği keyfi uygulamalara sebep olabilecek sınırsız takdir yetkisi, idare tarafından söz gelimi, aynı nitelikte bulunan (koşullara sahip olan) anılan geçici maddede sayılı kimselerden bazılarının başvurularının uygun görülüp İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atanmasına ve fakat bazılarının başvurularının uygun görülmeyip İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atanamamasına ilişkin haklı nedeni somutlaştırmaya elverişli değildir. Başka bir anlatımla, anılan geçici maddede sayılı kimselerin İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atama işlemleri ile ilgili (İklim Değişikliği Başkanlığına başvuruları değerlendirirken nazara alacağı) usul ve esasları belirleme yetkisinin idareye bırakılması, uygulamada aynı durumda bulunan kişi kategorileri arasında haklı nedene dayanmayan ve keyfi muamele farklılıklarına yol açacaktır. İptali istenen ibarenin aynı durumda bulunan ilgililer arasında muamele farklılığına yol açabileceği hasebiyle kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı olduğunun tespiti için, ihtilaflı ibarenin haklı gerekçeye

dayanmayan muamele farklılığını yalnızca olası kıldığıının tespiti yeterli addedilmek gerekir. Bu nedenle anılan ibare, Anayasa'nın 10'uncu maddesine aykırıdır.

f) Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılma ilkeleri ve güvence ölçütleri ile çalışma hakkı bakımından: Anayasa'nın 2 ve 5'inci maddelerinde yer alan sosyal devlet ilkesinin bir görünümü, Anayasa'nın 49'uncu maddesinde güvencelenen çalışma hakkıdır. Diğer bir deyişle herkese hak ve ödev olarak tanınan çalışma hakkı, Devlete pozitif yükümlülük yüklemektedir. Devlet, herkes için uygun bir çalışma ortamı hazırlamalıdır. Çalışma hakkının eşit biçimde tanınması ve uygun bir çalışma ortamının sağlanması, anılan geçici maddede sayılı kimselerin İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atama işlemleri ile ilgili (İklim Değişikliği Başkanlığına başvuruları değerlendirirken nazara alacağı) usul ve esasların hakkaniyetin ve hukukun gereklerini karşılayan biçimde belirlenmesiyle mümkündür. Ancak iptali talep edilen ibarenin bu hususu, temel çerçeve çizmeksizin tamamıyla idari işlemlerin konusu yapması; anılan geçici maddede sayılı kimselerden başvuruda bulunanlar bakımından belirsiz uygulamalara; çalışma hakkı bakımından Devletin pozitif yükümlülüğünü ifa edememesine neden olacaktır. Zira idare, keyfi biçimde, demokratik toplum düzeniyle ve ölçülülük ilkesiyle bağdaşmayan birtakım usul ve esaslar belirleyerek, bazılarının İklim Değişikliği Uzmanı kadrolarına atanmasının önüne geçebilecektir. Başka bir anlatımla Devlet tarafından anılan geçici madde kapsamındaki kişiler bakımından çalışma hakkının kullanılması için gerekli ortam ve fırsat eşitliği hazırlanamayacaktır. Kanun koyucu, bu hususu kanun düzeyinde tespit etmemek suretiyle; maddi anlamda kanunilik, demokratik toplumda gereklilik ve ölçülülük ilkelerine aykırı olacak şekilde, anılan hakka keyfi idari işlemlerle müdahale edilmesinin önünü açmıştır. Bu nedenle anılan ibare, Anayasa'nın 2, 5, 13 ve 49'uncu maddelerine aykırıdır.

g) Çalışma barışı bakımından: Anayasa'nın 2 ve 5'inci maddeleriyle Devlet için öngörülen "sosyal devlet" niteliğinin bir görünümü, Anayasa'nın 49'uncu maddesiyle Devlete yüklenen çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğüdür. Anayasa Mahkemesi, "Anayasa'nın 49. maddesine göre, çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlete karşı ileri sürülecek bu hak, bireylere zorlama yetkisi ve yaptırımı vermemiştir. Devlet, olanakları ölçüsünde, yeterli örgütler kurarak iş bulmayı kolaylaştırıp sağlamak için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Devletin herkese iş verme, herkesi işe yerleştirme zorunluluğu bulunmamaktadır. İşsizliği önlemek amacıyla yapacağı çalışmalarla Devlet, öncelikle kamu sektöründe iş vermek yolunu izleyecek, bu nedenle de yasal düzenlemeler yapacaktır." şeklinde hüküm kurmak suretiyle; Anayasa'nın 49'uncu maddesinin kapsama alanında özel sektörün yanı sıra kamu sektörünün de değerlendirileceğine işaret etmiştir (Anayasa Mahkemesi'nin 19.12.1989 tarihli ve 1989/14 ve 1989/49 sayılı Kararı). O halde Devlet, hem özel sektörde hem de kamu sektöründe çalışma barışını sağlamalıdır. Ancak maddi anlamda kanuna tekabül etmeyen iptali talep edilen ibare; anılan geçici maddede sayılı kimseler arasında çalışma barışının bozulmasına neden olacaktır. Zira merkez teşkilatı kadrolarında bulunanlar ; İklim Değişikliği Uzmanı unvanlı kadrolara atanacak olan bu kimselerin, liyakat ilkesinin gereklerini karşılamadığının bilincinde olacaktır. Çalışma barışının bozulması; iklim değişikliği özelinde çevrenin korunmasına yönelik kamu hizmetini yürütmekle görevli olan merkez teşkilatı kadrolarında bulunanların (ve anılan geçici maddede sayılı kimselerden başvuru yapanların) çalışma motivasyonlarının bozulmasına, ilgilerini başka alanlara yöneltmelerine, sorumluluklarını yeteri kadar yerine getirememelerine ve çevrenin korunamamasına sebep olabilecektir. Bu nedenle iptali talep edilen ibare, Anayasa'nın 2, 5 ve 49'uncu maddelerine de aykırıdır.

ğ) Uluslararası anlaşmaların iç hukuka etkisi bakımından: Anayasa'nın 90'ıncı maddesine göre temel hak ve özgürlüklere ilişkin usulüne göre yürürlüğe konmuş uluslararası anlaşmalar, (kanunlara nazaran hakkı koruyucu, kullanımını genişletici hükümler barındırması kaydıyla) normlar hiyerarşisinde kanunun üstündedir. İptali talep edilen ibare, yukarıdaki başlıklarda aykırı olduğu gösterilen temel haklara ilişkin anayasal düzenlemelerin muadilleri olarak, çalışma hakkına ilişkin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 23'üncü; (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı'nın 1'inci maddelerini; Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu ILO Sözleşmelerini ; adil çalışma koşullarına ilişkin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 23'üncü; (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı'nın 3 ve 22'nci maddeleri; ILO'nun 94 No'lu Çalışma Şartları (Kamu Sözleşmeleri) Sözleşmesi ile 151 No'lu Çalışma İlişkileri (Kamu Hizmeti) Sözleşmesi'ni ihlal ettiğinden Anayasa'nın 90'ıncı maddesine de aykırıdır.

Tüm bu nedenlerle 7446 sayılı Kanun'un geçici 1'inci maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan "İklim Değişikliği Başkanlığınca uygun görülenler" ibaresi, Anayasa'nın Başlangıç bölümüne, 2, 5, 6, 7, 10, 13, 49, 70, 90, 123, 128 ve 153'üncü maddelerine aykırıdır; anılan ibarenin iptali gerekir.

I. YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA İSTEMİNİN GEREKÇESİ

30.03.2023 tarihli ve 7446 sayılı Çevre Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un ile getirilen iptali talep edilen düzenlemeler, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda hukuka aykırı değişiklik ve eklemeler yapmaktadır. 7446 sayılı Kanun'un ihdas ettiği geçici maddede hukuka aykırı ibare bulunmaktadır. Kamu yararına aykırı olan, telafisi mümkün olmayacak sonuçlara yol açacak bu düzenlemelerin iptal davası sonuçlanana kadar yürürlüğünün durdurulması gerekmektedir.

Nitekim anayasal düzenin hukuka aykırı kural ve düzenlemelerden en kısa sürede arındırılması, hukuk devleti sayılmanın en önemli gerekleri arasında sayılmaktadır. Anayasa'ya aykırılıkların sürdürülmesi, özenle korunması gereken hukukun üstünlüğü ilkesini de zedeleyecektir. Hukukun üstünlüğünün sağlanamadığı bir düzende, kişi hak ve özgürlükleri güvence altında sayılamayacağından, bu ilkenin zedelenmesi hukuk devleti yönünden giderilmesi olanaksız durum ve zararlara yol açacaktır.

Bu zarar ve durumların doğmasını önlemek amacıyla, Anayasa'ya açıkça aykırı olan ve iptali istenen hükmün iptal davası sonuçlanıncaya kadar yürürlüğünün de durdurulması istenerek Anayasa Mahkemesi'ne dava açılmıştır.

II. SONUÇ VE İSTEM

30.03.2023 tarihli ve 7446 sayılı Çevre Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un

1) 2'nci maddesi, Anayasa'nın 2, 3, 5, 10, 12, 13, 17, 43, 44, 45, 56, 63, 90, 168 ve 169'uncu maddelerine,

2) geçici 1'inci maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan "İklim Değişikliği Başkanlığınca uygun görülenler" ibaresi, Anayasa'nın Başlangıç bölümüne, 2, 5, 6, 7, 10, 13, 49, 70, 90, 123, 128 ve 153'üncü maddelerine

aykırı olduğundan iptaline ve uygulanması halinde giderilmesi güç ya da olanaksız zarar ve durumlar olacağı için, iptal davası sonuçlanıncaya kadar yürürlüğünün durdurulmasına karar verilmesine ilişkin istemimizi saygı ile arz ederiz.”